

Српски
Кол. № 2756
и др.

СТАМБОЛОВЩИНАТА

ВЪ

МАКЕДОНИЈА

И

НЕЈНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ

*Вардарски
Лой Арсов, Петип*

ВИЕНА

Печатница на Бр. Попови.

1894

СТАМБОЛОВИНАТА

И
КАТЕГОРИИ

Вар. и Унив. Библиотека
„Крисиш“ Одраски
Скопје

ИСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНАТА ИСТОРИЈА
НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД
СКОПЈЕ

М.б. № 3466/50

41

→ 17

71

→ 56

Всеизвѣстно е, че съ дохожданкето на властъ Стамболовъ отвори една дива война срѣщу всичко, което хранише симпатии срѣмо ненавистната му Русия. Въ числото на русофилитѣ влизаше и българското духовенство. Естествено бѣше, што Стамболовъ да открие огъня и срѣщу духовенството въ българското Княжество. Тази борба, както мнозина отъ читателитѣ знаятъ, трая нѣколко години и се свърши съ подчиненето на бълг. духовенство подъ свѣтската властъ на Стамболова. Само славниятъ грънсовски митрополитъ, Високопрѣосвещенний Климентъ, докрай стана най-смѣлиа борецъ срѣщу домогваната на Стамболова. На и какво можеше да прави духовенството въ борбата съ свѣтската властъ, когато въ ржцѣтъ на Стамболова бѣха и топове, и жандарми, и всесилнитѣ пари, съ които подкуваше и заплашваше сѣдитѣ. На тази борба между Стамболовата свѣтска властъ и духовенството се дължи многогодишното вдовствуване на епархиитѣ, между които и Софийската: българската столица дълго прѣме стоя безъ митрополитъ, докато най-сетнѣ се намѣри единъ, който се хареса Стамболову. При всичката деликатностъ на положението си, Екзарха се принуди да се яви на чело, като духовенъ глава, срѣщу произволитѣ на Стамболова въ княжеството. И така: борбата между свѣтската и духовна властъ въ България бѣше сжцврѣменно борба между Стамболова и Екзарха.

Побѣдителъ въ своето царство благодарение на грубата сила, Стамболовъ поиска да посетне съ нечестия си ржца и върху епархията Екзарха въ Цариградъ.

Извѣстно е, че чуждитѣ вѣстници, особено австрийскитѣ и английскитѣ, величаеха и величаятъ Стамболова като „български Бисмаркъ“, „балкански Криспи“ и др. ласкави за честолюбивия български Неронъ епитети, които твърдѣ приятно звучатъ на неговото ухо, а същевременно са твърдѣ износни за щедритѣ въ това отношение чужденци. Вслѣдствие тѣзи ласканиа отъ страна на заинтересуванитѣ чужденци, Стамболовъ бѣ си помислилъ, че дѣйствително той е повиканъ отъ провидѣнието, да играе ролята на български „Бисмаркъ“. . . .

Славата на Бисмарка се заключава главно въ обединението на нѣмцитѣ подъ Прусия чрѣзъ училищата и училищнитѣ дружества — шулферайнитѣ: така и импровизирания „български Бисмаркъ“ — дивия Стамболовъ на гледъ пожела да постави обединението на българитѣ върху съжитѣ основи и срдѣства. Тя е една идея, както виждате, — идея, за която трѣбва да ржкопльщатъ съзнателнитѣ българи. . . . При все това, ние нѣма да ржкопльщимъ на Стамболова, защото българският народъ много по-рано отъ рождението на Стамболова бѣ дошълъ до съзнанието, че само училището е въ състояние да държи моралитѣ връзки между българитѣ въ всичкитѣ краища на татковината и то е, което най-послѣ ще послужи за постигане крайната цѣль. И не само не ржкопльщимъ, ами го осждаме и съ насъ заедно трѣбва да го осжди цѣли български народъ, особено македонскитѣ българи, защото и въ този свещенъ български идеалъ Стамболовъ примѣси свои егонизъмъ и безумие. Той тиранинъ, който не остави нищо свето за българина неопатнено, за удовлетворение на своята жажда за власть поиска да си послужи и съ училищното дѣло въ Македония. Този блудникъ, който се подигра съ честта, живота и имота на своитѣ съотечественици въ кивжеството, поиска да направи същото и съ насъ македонитѣ въ собствената наша татковина-Македония. И намѣриха се низки хора, отъ него изговени изъ България, които да му услужатъ! Това може да се вижда неврѣотно за читателя, но нека се не чуди:

всичко на този свѣтъ е възможно, още повече у насъ, дѣто хората повече съ шкембетата си мислятъ, та и Кжичевъ може да инспекторствува, и Максимъ да владичествува, и Наслѣдниковъ, Сарафовъ, Х. Ивановъ, Рачевъ и др. да директорствуватъ и пр., и пр., а узурпатора Лазаровъ да началничествува. . . .

Увѣренъ въ своето всеилие, Стамболовъ, който има голѣмата слабостъ да идентифицира съ себе си общецългарския идеалъ, испроводи въ Цариградъ известния ретроградъ Лазаровъ, противъ когото въ България бѣ въстанало всичко честно, съ мисия, да отнеме отъ Екзарха учебното дѣло въ Македония, да обърне Уч. Отдѣлъ въ Стамболовски шулфераинъ, та по този начинъ да постигне:

1) личното отмъщение срѣщу Екзарха, който не го оставяше на мира въ княжеството;

2) да прѣкрати службите на емигрантите, които фаворизираше Екзарха;

3) да удовлетвори на ненаситното си властолюбие съ парализираното Екзарха, като му отнеме училищата, които, покрай другото, сж свързани съ известни сума, та да се рече, че той е „зоркото око“ и „неуморимия стражъ“ на всецългарскитѣ интереси;

4) да централизира училищната властъ, като се поставятъ такива директори, инспектори, учители и др., които ще бждатъ прѣдани работници за прокарване този принципъ, като се гонятъ всички онии учители, не желаещи да служатъ на чужди за страната интереси за хатѣра на блѣновецѣ на икакъвъ си побѣнитѣ Стамболовъ. Ето тѣзи са главнитѣ точки на програмата, съ които Лазаровъ бѣ натоваренъ отъ свои обожаванъ шефъ.

Четвъртата точка на тази програма ще бжде прѣдмета на статията ни: ще покажемъ употребяванитѣ срѣдства и начини за прокарване на послѣдната програмна точка; ще констатираме слѣдствието отъ този начинъ на дѣйствието, отъ което само по себе ще блѣснатъ дѣлтѣ голѣми злини, що направи Лазаровъ респективъ Стамболовъ на учебното дѣло въ Македония; а) ожесточената партизанска борба между общинитѣ,

гражданитѣ и екзархийскитѣ чиновници; б) туриние македонскитѣ работи въ зависимость отъ партизанскитѣ борби въ България, което никакъ не е въ интереса на нашата страна, съ своитѣ условия за съществуване и, въ много отношения, съ противоположни интереси, които трѣбва да се ръководятъ отъ хора, що познаватъ тѣзи условия и цѣнятъ мѣстнитѣ интереси, а не отъ някой си Лазаровъ или Екзарха съ тѣхнитѣ тайфи, събрани по *личнитѣ кейфове* на тѣзи двѣ македонски „сѣтила“. . . . Този въпросъ е отъ такъва капитална важность, щото тукъ тѣсно е мѣстото за да се разглежда. . . . >

Сега да си дойдемъ на прѣдмета, като прѣдварително хвърлимъ единъ бързъ погледъ и върху първитѣ точки на Лазаровската мисия въ Цариградъ.

Първата точка. Мстителността на Стамболова е известна и на малкитѣ дѣца въ България. Той и съ дивола става ортакъ стига да сполучи въ низкитѣ си страсти. Които е чель редовно в. *Свобода*, добръ трѣбва да помни, съ какви непристойни епитети се редѣше Н. Блаженство, колко пакти биде запланиванъ съ свалчане отъ екзархийския прѣстолъ, на който повече отъ 20 години сѣди и то при най-трудни обстоятелства. Кои не знае, най-послъ, съ каква жестокость Стамболовъ прѣсѣдва веднажъ завиденитѣ отъ него хора: бѣсилки, застрѣливания, екстерипирания, интернирания, торбонѣсчии и пр. — това е което хармонира на развалената негова натура. Съ подобни мѣрки искаше това чудовище въ бълг. история да си поедухи и сръбцу духовния глава на цѣлокунния бълг. народъ, като запланиваше Екзарха, че ще издаде някои компрометирующии прѣдъ турското правителство екзархови шема и пр. и пр.

Втората точка. Стамболовъ не можеше да прости на Екзарха, който прибираше и даваше стужби на емигрантитѣ — и тази именно е най-главната причина за натрапването на Лазарова, който, распоредѣйки се съ финансовата част, имаше рѣшающъ гласъ при назначаването на екзархийскитѣ чиновници: солунскитѣ българи добръ помнятъ сръдгодишното ис-

числене на единъ учителъ-емигрантъ, който впрочемъ относлъ не се посвѣни да се обърне въ орѣдие на своя гонителъ; колкото за по-старитѣ негови събратия, тѣхъ нѣмаше нужда да гонятъ, понеже тѣ отдавна бѣха избѣрсаи емигрантската си боя, други пъкъ, които сами се зовѣха емигранти, не бѣха друго, ами прости бѣжанци отъ България поради новия законъ за учителитѣ.

Третата точка. Екстерниране и интерниране на всички по-важни водители на политически партии въ България; бѣсилки и застрѣлвания на политическитѣ прѣстѣпници, — всичко това Стамболовъ правѣше за да нѣма кой да му се бърка въ управлението, та да остане той все и вся въ България. Така и екзарха, който бѣ се осмѣлилъ да закриля екстерниранитѣ, трѣбваше да прѣклони глава прѣдъ този тиранинъ, да отетжни своитѣ права надъ училищата чакъ въ Македония, защото иначе заплашвалъ съ спиране на нѣкои условия, необходими за съществуванieto на Екзархията съ тази задача, за която тя повече служи. Виждайки прѣдъ себе си единъ авантюристически дипломатъ, който не се шегува, ами каквото каже и го прави. Екзарха бѣше принуденъ да отетжни: така може да се извини нашия духовенъ глава, поне имайки прѣдъ видъ онова, което се е извършило прѣдъ нашитѣ очи. Ако пъкъ и нашето любезно Блаженство има нѣкои задкулисни мрачни съглашения, за които имаме основание да прѣдиполагаме, тогава нека за сега да отговори прѣдъ собствениата си свѣсть и прѣдъ Бога, а за на прѣдъ — не е далечъ врѣмето, да видимъ и неговитѣ благи намѣрении. . . .

Ето комедията, що се изигра при настаняванieto на Лазарова въ Цариградъ: прѣзъ 1892 год. нахалнии Стамболовъ изпроводи въ Цариградъ своята креатура-Лазарова, безъ да вземе прѣдварително съгласието на Екзарха. И. Блаженство не прие Лазарова. Последния върна се въ София насърденъ. Следъ единъ мѣсець обаче Лазаровъ пакъ се появи въ Екзархиата и Блаженството, види се по новизилштитѣ ти мѣрки, прие го за началникъ на Уч. Огдѣлъ. Отъ тази дата

Отдѣла взема едно съвсемъ ново положение въ Екзархията; той се обрѣна въ едно ново самостоятелно учрѣждение, въ което Лазаровъ се распореджа не по инструкциитѣ на Екзарха, както бѣше до тогава, а по инструкциитѣ на свои патронъ, като примѣсва една доза отъ свои гений, които не различава твърдѣ отъ свои гений на Стамболова. Отъ тогава Отдѣла получава и едно съвсемъ ново значение за нашата страна. Отъ тогава, най-послѣ, се захваща и най-широкото приложение на *четогртата точка* отъ Лазаровската програма, която точка, въ същността си, заема първо мѣсто и въ традиционалната програма на Н. Блаженство Иосифа II.

Когато Лазаровъ се намѣсти въ Уч. Отдѣлъ, стария началникъ на това учрѣждение, Храновъ, заемаше си службата: така щото съ Лазарова тѣ ставаха двама. Нѣмаше какво да правитѣ, освѣнъ да дѣлитѣ службата: Храновъ остана на хозяйствената часть въ Отдѣла т. е. завеждане пансионитѣ, а Лазаровъ присвои педагогическата часть, т. е. училищата съ тѣхнитѣ директори, учители и пр.

Не бѣ се минала цѣла година отъ дохожданието на бай Лазарова, когато той исключи всрѣдъ година единъ учителъ отъ Сол. Гимназия, за когото си спомнахме по-горѣ, поради това, че се считаше за съучастникъ въ комплота противъ Стамболова. Това бай Лазаровъ направи за да виуши на подвѣдомственитѣ му учители, особено на оиѣзи въ Сол. Гимназия, че той нѣма да се церемони и съ тѣхъ вслучай, че останатъ иѣри на старитѣ си противостамболовски начала. Силанени отъ тази маневра на Лазарова, Солунскитѣ учители въ единъ мигъ се обрѣнаха на Стамболови поклонници. И отъ емигранта Паумовъ, който донгѣтъ да се подвизава въ Македония всрѣдъ камника на Стамболова, ето ти единъ прѣвѣсходенъ стамболистъ, който не са поирами да се прѣборжчи за такъвъ прѣдъ Лазарова: „Ние стамболиститѣ...“ Така стана и съ останалитѣ учители, отъ които слѣдующата година Лазаровъ образува една прѣвѣсходна шайка, на чело на които постави емигранта Каличевъ.

И така, од бивните емигранти — Стамболови противници — Лазаровъ образува една Стамболвско — Лазаровска чета въ Македонија. Въ тази чета влизаха почти всички Солунски учители и управителитѣ въ поважните градове, като Битоля, Скопје и др. За нравственната стојност на тѣзи трговци съ идеи оставаме да се произнесе публиката, а ние ще поискаме една по-инаква смѣтка од тѣзи джакатајска орда. Но това малко по-сетивъ. Сега да се посремѣ върху прѣвритѣ дѣла на Лазарова. За да се запознае съ новото си царство, слѣдъ дадения страхъ на учителитѣ, Лазаровъ прѣдирне една обиколка до Солунъ, Битоли и др. Главната цѣль на тази обиколка бѣше, да приврже къмъ себе си директоритѣ и учителитѣ, като свѣтваше прѣвритѣ да се отнесатъ за всичко лично до него. Лазаровъ оше се намирал по обиколка, когато Храмовъ въ Цариградъ биде изненаданъ съ ниема адресувани до новиа му колега. Храмовъ не може да прѣнесе противната агитация на другари си, та, въ яростта си, зема та искрѣва всички адресувани до Лазарова ниема. Като се върца Лазаровъ въ Цариградъ, захваща се нова распри между него и Храмова. Въсползуванъ од това, Екзарха испровежда окрѣжно до Общинитѣ и директоритѣ, че кореспонденцията било за църковни, било за училищни работи адресирва се до негс. Лазаровъ обаче нѣмал зашто да скърби за тази си официална загуба, защото той бѣ си уредилъ вече работата чисто по приятелски: официалната кореспонденция си въртеше прѣзъ официалния каналъ, а кореспонденцията, която съдържае инструкции и доноси вървеше си чрѣзъ приятелитѣ, като Кичевъ, Наслѣдниковъ и др., които од своя страна си имаха свои приятели. Лазаровъ въ врѣме на обиколката си не скри и това, че Уч. Отдѣлъ се намира подъ неговото *прямо* началство и не зависи од Дух. Отдѣлъ, дѣто си заповѣда Екзарха. Тази проповѣдъ е чулъ од устата на Лазарова шишунци тѣзи редове.

Така се захвана борбата между Екзарха и Лазарова във Цариградъ, която не закжснѣ да се прѣнесе изъ цѣлата страна.

И така: борбата между свѣтската и духовна власть, която подкачи Стамболовъ въ княжеството, съ назначението на Лазарова във Цариградъ, се прѣнесе въ Македония.

Лазаровъ не можеше да се смири, докато Храповъ му се мѣсѣше въ управлението. Той искаше всичко да заграби въ ржцѣтъ си и тогава да даде пълень просторъ на „широкитѣ плановете“. Тази щастлива минута дойде въ началото на миналата ²²/₉₁ уч. год., когато Хранова пенсонираха. Лазаровъ вече става въ пълната смисълъ на думата господаръ на Отдѣла, като дава пълень просторъ на лукави инспектори, прѣдатели директори и развратни учители, които създадоха цѣла епоха и ще останатъ пословични въ страната ни съ своитѣ интриги, прѣдательства, беззакония и развратъ. . . .

Прочее, въ Цариградъ имаше двѣ власти, които се гонятъ: духовна и свѣтска. Началника на първата власть е Екзарха, а на втората — Лазаровъ. Тази борба „на атоветѣ“ е прѣнесена въ цѣлата провинция: и Лазаровъ и Екзарха се стремятъ да печелятъ съ партизани въ Македония между общинитѣ, общинскитѣ прѣдсѣдатели, владциитѣ, директоритѣ, учителитѣ и гражданитѣ. Ето дѣ е ключа на лютата борба между всички тѣзи разноциѣтни български елементи въ Македония, които по настоящемъ прѣдставлява жива картина на хаотическата първобитна борба между природнитѣ стихии. Рибата отъ главата смърди. И докато тази глава не прѣгърни коренни операции, работитѣ у насъ сѣ ще смрдятъ, като правичатъ чуждитѣ пропаганди върху иначе хубавата наша Македония. . . .

Партизани на Лазарова са отъ него плацаанитѣ директори, учители, заинтересувани граждани вродѣ субсидирани книжари, пенсионски комисари, нѣкой банкеръ, нѣкой прѣдприемачъ; а партизани на Екзарха са общинитѣ съ тѣхнитѣ прѣдсѣдатели и владци, както и незаинтересуванитѣ граждани, които, въ повечето

случаи, благоговѣятъ прѣдъ Екзарха, защото той не е можалъ да грѣши!

Нѣма съмнение, че това распрѣдѣление на интелегентнитѣ сили въ Македония на Екзархисти и Лазаровисти е само приблизително, защото има учители и директори, които държатъ страната на Екзарха, както се намиратъ и прѣдседатели на общини, даже владци, пѣкъ и нѣкоя община, които отъ неразбранщина или частни интереси подкрепватъ Лазарова и то благодарение на голѣмитѣ суми и скъпоплатанитѣ агитатори отъ страна на Лазарова. Но послѣднитѣ прѣсилитаючи елементи са исключения, които не бъркатъ на главната класификация, че: Общинитѣ съ своитѣ прѣдседатели са партизани на Екзарха, и учил. управления съ учителитѣ са партизани на Лазарова.

Проницателния читателъ трѣбва да е забѣлявалъ и друго едно обстоятелство въ тази класификация на македонскитѣ дѣтели, а именно, че тѣ се групиратъ около Екзарха, или Лазарова не защото послѣднитѣ са прѣдставители на противоположни идеали, ами просто за това, че единитѣ са подъ вѣдомостѣта на Екзарха, а другитѣ — подъ Лазарова. Съ други думи: распрѣдѣлението на нашата нази боже интелегенция е поставено върху материалистически основи. Естествено е, че при такива условия ще печели онези, що располага съ *материалта* — паритѣ. Съ паритѣ располага Лазаровѣ: ето защо почти всички опѣзи, които иматъ материални, парични връзки въобще съ Екзархията поддържатъ Лазарова.

Ние нарекохме послѣдователитѣ на Лазарова — партия. Тукъ ще се признаемъ, че това направихме за по-голѣма яснотъ на излаганитѣ нѣща, а то въ сжичностъ Лазаровѣ нѣма никаква партия въ Македония, защото да платанѣ на хората за да те послѣдватъ — това още не е партия. Послѣдователитѣ на Лазарова са учителитѣ, въобще чиновницитѣ по учебното дѣло, които обожаватъ Лазарова, докато имъ плаща и имъ повишава заплатитѣ спорѣдъ прѣданността имъ. Сирѣмъ неговата личностъ. Нека Лазаровѣ располага съ материалнитѣ срѣства на Екзарха и пакъ ще ви-

димъ, колко пари струва този господинъ (това време, чини ни се, е дошло). Колкото се отнася до усѣха му между гражданитѣ — той е съвсемъ съмнителенъ: да спечелишъ на твоя страна единъ книжаръ чрѣзъ субсидии, атин-вершигъ и чрѣзъ едно езуитско налагане неговитѣ издания въ всички български училища въ Македония; — единъ банкерь, който има по 300 — 400 лири годишенъ приходъ; — иѣколцина прѣдприемачи за разни нужди на пансионитѣ; — иѣколцина отъ пансионската комисиия, като гждъличкашъ тѣхното морално и *материално* честолобие съ запазването имъ, противъ всички закони, по цѣли 3 години въ комисията; — всичко това не е печалба, а елементи за развращение на гражданитѣ, народа. Нека Лазаровъ покаже, че усѣха му между гражданитѣ е по-голямъ, даже слѣдъ толкова материални жертви, слѣдъ една силна агитация, която се водѣше и още продължава, — нека, казваме, той да посочи иѣколцина незаинтересувани и свѣтсти граждани, които го последоватъ, и ние ще му речемъ: аферимъ!

При такъво безпочвено положение между гражданитѣ, между самия народъ, Лазаровъ трѣбваше да си създаде почвата, защото иначе той виждаше, че неговото стоенѣ въ Цариградъ било би не само неустойчиво, но и безполезно, би зависѣло отъ каприза на Екзарха, който, вслучай, че излѣзе отъ търнение съ една само заповѣдь може да го натри изъ Цариградъ. Лазаровъ не губѣше куража. Напротивъ: той бѣше въ вѣсхищение отъ бързия си усѣхъ. Защото, благодарение на удвоенитѣ и утроенитѣ „левцини со торбички“, той вкстрѣ въ една обиколка накара да илюватъ на принципитѣ си хора, които иматъ изѣтенция, да изсчитаватъ младото поколение, хора, които се самооболжанатъ, че са повикани да ръководятъ младата интелегенция въ Македония, та Лазаровъ се надѣваше, че тѣзи замѣнници ще могатъ да образуватъ съмнителници и между гражданитѣ, толкосъ по нече, че Лазаровъ не само обѣрна съ краката нагорѣ принципитѣ на биванитѣ емигранти, ами той усѣ да образува, както и на друго мѣсто спомѣахме, отъ

тѣзи господа една най-прѣднина къмъ себе си дружина, подобна на Чингиз-хановитѣ орди. Ние наричаме Лазаровската „партия“ — Чингиз-ханова орда, а това ще видятъ сами читателитѣ отъ срѣдствата, съ които тази орда си служеше и си служи въ всичкитѣ свои дѣйствиия за прокарвани на Лазаровщината. Въ това отношение най-много помогна Лазарову извѣстния сладко-ду-но-хитро-лукавъ инспекторъ Кжичевъ, най-големия македонофобъ, който не веднажъ е докачалъ честолюбието на македонца съ фразитѣ: „ние ви хранимъ!“ и пр., и който благодарение на шарлатанскитѣ му *пжтониси*, за които готвимъ специална оцѣнка, бѣ си спечелилъ извѣстность и добро име между нѣкои, които не бѣха имали случай по-отблизо да познаятъ както „пжтониситѣ“ му, той и неговата езуитска и вამпирясала душа.

Организирана веднажъ тази орда, не по официаленъ редъ, както прилича на едно официално учрѣдени, какъвто е Уч. Отдѣлъ (Лазаровъ почти нищо не върши самъ така, щото Отдѣла не е само въ Цариградъ . . .), а просто и чисто по приятелство, както у арнауитѣ, — тази сбирщина отъ всевъзможни крайни и безчестни елементи трѣбваше да се внесе въ борба, за да печели партизани между гражданитѣ и Екзархийскитѣ чиновници, да заграби училищата въ Македония и съ това да се услужи на Стамболовата експлоататорска мисль.

Всичко, що неодобрява новия курсъ на учебното дѣло въ Македония, трѣбваше да прѣклони глава прѣдъ това хунско панешествие на щастливитѣ синове на балканската Прусия . . . Хай да видимъ, що ще стане: Сърбия — Немонѣтъ балкански, България — балканска Прусия, македонцитѣ . . . „сепаратисти“! . . . Радуите се, последователи на пророка! . . .

Мѣстнитѣ учители, бидейки най-заинтересувани, не можейки да глѣдатъ, какъ вчерашнитѣ брати, днесъ се водиграватъ съ сѣдбата на татковината имъ, въобщо не искааха свои протестъ срѣщу постѣжитѣ на Отдѣла; тѣ явно говорѣха, че учебното дѣло въ Македония Лазаровъ го искава отъ правитѣлствъ и го тика

къмъ пропастта — че то се е обърнало въ поле, дѣто ставатъ въшници неправди, — че то само отвѣнъ изглѣжда здраво, а въ сжщностъ се заразява отъ най-лоша болѣсть, — че не бива да се правятъ помощи съ цѣлъ да се печалятъ партизани, защото се развращаватъ общинитѣ, та за една врѣмenna печалба се прави прѣдателство спрѣмо дѣлото, — че трѣбва да се работи така, щото общинитѣ полека-лека сами да подържатъ училищата и да се дава прѣднина на мѣстната интелигенция, отъ срѣдата на която да се избиратъ и учители, и директори, и архимандрити, и владници и пр, и пр., — че училищата, съедна дума, както са поставени сега, нѣматъ прѣдъ видъ интереситѣ на тази страна, за която на гледъ съществуваатъ. Тѣзи протестации обаче нѣмаха общъ характеръ; тѣ се проявваха по-силно или по-слабо пакъ мѣжду учителитѣ и то най-вече въ Солунъ, сѣтѣ въ учит. съвѣтъ при облъването съ директора, рѣдко работата отиваше до Цариградъ, а гражданитѣ почти не подозираха за съществуващата опасностъ за училищата, както и за разногласията на учителитѣ. Така се прѣкара година и полъ врѣме, прѣзъ което въ Огдѣла гонѣха се Храновъ съ Лазарова, докато послѣднии испихи първи, като то пенсионира въ началото на миналата 1893/94 у. година. Бидейки въ апогеата на своята сила, Лазаровъ прѣзъ същата година намисли да прѣдприеме по-рѣшителна атака, като обърна лакомиѣ си погледи къмъ Солунъ и Битоли, но главно — Солунъ. Но тази причина учителитѣ-македонци при Сол. гимназии, които осеждаха поведението на Огдѣла бидоха прогласени отъ Кжичева за *сепаратисти (откъсници)* и по такъвъ начинъ бидоха прѣмѣстени отъ Солунъ, щото тѣ трѣбваше да си подадатъ оставкиѣ, както и направиха. Една малка бѣлѣжка: Стамболовъ, когато искаше да съсине нѣкого отъ противницитѣ си обвиняваше го въ русофилство, опасностъ отъ Русия: Лазаровъ нѣкъ, неговата креатура, когато иска да се отърве отъ нѣкой по-съвѣстенъ учитель, прѣзъ устата на Кжичева и цѣлата джакатайска команда гръми: той е сепаратистъ, опасностъ отъ расцѣпление на

българския народъ!“ . . . 70 патриоти, патриоти! не е ли това чиста Стамболовщина, прѣнесена въ Македония? Е, да, но Стамболовщината падна на мѣсторождението си, несъмнѣнно е, че тя ще се срути и у насъ — кждѣ ще се денете тогава? . . .

Въ замѣна на прѣмѣстенитѣ отъ Солунъ петима „сепаратисти“: Цоневъ, Х. Николовъ, Баласчевъ, Машевъ и дякона Никодимъ, — Лазаровъ испроводи 10 души нови учители, та заедно съ старитѣ направиха сумата 20 прѣподаватели само за гимназията и двата педагогически курса; повечето отъ новитѣ учители бѣха бивши ученици на Лазарова, или пъкъ испитвани отъ него хора прѣзъ врѣмето на неговото инспекторуванье изъ България и обиколжитѣ му по Македония.

Тази сбирщина отъ всевъзможни доктори и кандидати на разни науки трѣбваше да рѣководи иднитѣ авторитетенъ човѣкъ, който да има какво да покаже отъ миналото си, за да държи въ респектъ дружината. За такъвъ се избра въ София г. Сарафовъ, роднина на Стамболова, както казватъ. Сарафовъ бѣше политически противникъ на Стамболова, но финансовата болестъ, която немилостиво бѣ обладала Сарафова и страхътъ отъ други по-радикални мѣрки, които Стамболовъ упражняваше срѣщу онѣзи, що не го слушатъ, — тѣзи двѣ причини накараха и този бившъ министъръ да фалира съ принципитѣ си, на за хатъра на 5-тѣ стотинъ да дойде въ Солунъ сѣ отъ патриотизъмъ. . . .

Независимо отъ всичко това, на Сарафова се възлагаха голѣми надежди отъ дветѣ страни въ Солунъ: единитѣ имајки прѣдъ видъ миналото на Сарафова, при всичкитѣ му ангажменти вѣрваха, че той лиѣма поне да бжде краенъ, та ще се дойде до едно изглаждане на Солунскитѣ народни работи; а другитѣ, Лазаровиститѣ, т. е. прѣимуществено учителитѣ очакваха го като тѣхенъ, но сѣ пакъ съ известна резерва, поради която оставиха му като менторъ Кжичева, който слѣдъ като свѣрши своята мисия, гурайки Сарафова въ конфликтъ съ Общината, кждѣ Коледа замина за Цариградъ, като остави на мѣстото си цинцарина На-

умовъ. Още първите дни видѣ се, че Сарафовъ не е онзи Сарафовъ, когото очакваха. Той отмахъ влѣзе въ конфликтъ съ Общината по въпроса за комисията и лани за първъ пѣтъ, въ блаженното врѣме на много-очаквания Сарафовъ, една пансионска комисия работи въ продължение на *дѣв* години, въпрѣки всички екзархийски правилници; тази година този комисийски въпросъ още се продължава и става още по-беззаконенъ; Сарафовъ по единъ чистъ пнатъ не признава новоназначената отъ Общината комисия, а продължава съ една 2-членна, вмѣсто 4-членна, комисия да кара пансионските работи. Сарафовъ е едно чудовище по този въпросъ! Даже си е позволилъ този окаянъ бивши министъръ да търси по магазинѣ изъ Солунъ хора за да допълни осакатената си комисия. . . .

О tempora, о mores! Ами що да кажемъ за ония двѣ мекерета на Сарафова, които съ скандалиозното си оставанье въ комисията и по волята на Сарафова, подпомагатъ да тѣмче този Сарафовъ правата на Общината? Тѣзи кжсоумни човѣчета, заблуждавани отъ Сарафова, на когото тѣ никога не ще разбератъ тайните планове, — мислятъ си, горкитѣ, че си отмъщаватъ на личноститѣ, които правятъ настоящата Община, та мислейки така г. Мацановъ и бай Панчевъ, никога не имъ е дошло на умъ, че тѣ си „отмъщаватъ“ на Общината, въ която утрѣ можтъ да бждатъ избрани за членове, и слѣдователно тѣзи господиновци отмъщаватъ сами на себе си. Ето туй се казва кжсоумие, което експлоатиратъ даже глупци като Сарафова, та за това работитѣ ни напредватъ — рачешки. Сарафовъ не върши всичко по свой акълъ — така му заповѣдватъ отъ другадѣ, та не само при тѣзи, но и при кои да са общинари, тѣзи наши „доброжелатели“ ще гледатъ да отнематъ правата на нашитѣ общини. Помнете думитѣ ни. Свѣстете се!

Подиръ стълкиовението на Сарафова съ Общината, дохождатъ трагикомедитѣ съ управлението на дѣвическата гимназия и пансионъ. Тука Сарафовъ излѣ всичката си безнравственостъ. Не би повѣрилъ човѣкъ за всичко, що се извърши въ дѣвически пан-

сионъ и гимназията, назначението на която да е дава ужъ примѣрно въспитание на женската младежъ въ Македония и да отпуща характерни и честни въспитателки за провинцията. И това заведение не се поизиди отъ всеразрушаващата Стамболовщина, на която наличния прѣдставителъ въ Солунъ стана бай Сарафовъ! Ще раскажемъ такива факти, отъ които космитъ на читателя ще настърхнатъ.

Шомъ пристигна въ Солунъ, бай Сарафовъ напечата си бланки, въ които се прѣдстави като Директоръ на мъжката гимназия и *ръководителъ* на другитъ български училища. Намѣри се обаче едно лице, което не призна Сарафова за ръководителъ надъ повѣреното му училище — това бѣше г. Пундевъ, директора на дѣвическата гимназия, който, имайки си черно на бѣло, не искане да знае за никакви ръководители. Подиръ стана пужда да се питатъ по този въпросъ отъ Цариградъ и Лазаровъ побѣраа да отговори, че Пундевъ си е директоръ на дѣвическата гимназия съ сжштитъ права, съ каквито Сарафовъ си директорува на мъжката гимназия. Разбира се, че Лазаровъ си имаше други смѣтки — твърдѣ не му бѣше по волата назначаването на Сарафова за директоръ въ Солунъ, та нѣколко нѣти прѣзъ миналата година той срѣза Сарафова по 3-4 въпроса. Причинитъ на съперничеството между Лазарова и Сарафова ще види читателя по-нататъкъ по-ясно.

Не можейки само чрѣзъ единъ бланки да подчини подъ себе си Пундева, Сарафовъ тогава даде ходъ на подземнитъ си интриги; въ това дѣло му помогнаха Дръ Панчевъ, Гановъ, Тошевъ и други учители отъ мъжката гимназия, които бѣха взели часове въ дѣвическата доброволно. Много „помогна“ на Сарафова и една учителка, на име Вербичка, които даване и *частни уроци* по френски езикъ на *Сарафовитѣ дѣца у дома му*, и които единъ прѣкрасенъ денъ скарва се съ Пундева и тази сирота цанува му слѣдующитъ думици: *Ти си парчалъ . . .*, които били чути отъ ученичкитъ. Кой знае! ама у насъ всички въратъ, че този акълъ е даденъ на бѣлната Верба Димитрова отъ

г. Сарафова или направо, или пък чрѣз кравата му които тврѣдѣ обича да се бърка въ работитѣ на мжжа си. Разбира се, че нещастната Верба биде уволнена всрѣдъ година, което не малко жегна Сарафова, защото той очакваше съвсемъ друго, за което се помжчи да изврати факта. И тукъ Лазаровъ даде на Сарафова единъ ханъ, който трѣбваше да се прѣгледне, макаръ че идѣше отъ нѣкогашния нему подчиненъ чиновникъ. Казваме, Сарафовъ изеде горкиа ханъ, не защото не му се падане, ами че тази справедливостъ отъ страна на Лазарова си има съвсемъ други мотиви — съперничеството. Сарафовъ обаче не се отчая: слѣдъ аферата на Верба, той повдигна въпросъ за хоспитирането на учителитѣ, които доброволно бѣха зели часове въ дѣвическата гимназия; подбуди учителитѣ да не доуцатъ Пундева, вслучай че доде да ги хоспитирва, вслѣдствие на което нѣкои отъ учителитѣ, между които и „дълбокоучения“ Д-ръ Панчевъ, прѣдъ ученичкитѣ въ класа изиявватъ своето незадоволство срѣмо Пундева. Куриозни са мотивитѣ които този Д-ръ привеждаше противъ хоспитирането на Пундева: ние басъ държимъ, че Панчевъ, който по този случай искаше самъ себе си да прѣпоржчи за канцелитѣ по историята, смѣсва наукитѣ съ приказкитѣ а ловенъ патица. . . . За да се групиратъ обаче всички осѣмъ учители срѣну Пундева, Сарафовъ повика останалитѣ, като казване на всѣки одѣлно, че всички негови колеги въ дѣвич. гимназия не приематъ да ги хоспитирва Пундева и му искаше миѣното: какъ мисли той по този въпросъ? солиденъ ли е съ дургаритѣ си? Това, както виждате, бѣше агитация. Мнозина отъ учителитѣ бидоха изненадани отъ самото съществување на въпроса, които тѣ научиха за пръвъ пѣтъ отъ Сарафова. Събраниитѣ учители намиратъ се въ небрано: едни му отговаритѣ, че за тѣхъ безразлично е, кой ще ги хоспитирва, защото не даватъ нѣкое особено значение на хоспитирането, и че, ако този въпросъ е толкова важенъ, што трѣбва да се повдигне, тѣ нѣматъ нищо противъ, ако прѣставе Пундева да ги хоспитирва, но че въ всѣки слу-

чай този въпросъ е неясенъ за тѣхъ: други се съгласяватъ съ своя директоръ, въ когото виждатъ свой защитникъ срѣщу хоспитирваната! . . . Намѣриль се е единъ, който отговорилъ отрицателно на Сарафовото желание. Както и да е, но бай Сарафовъ прави единъ капиталъ въ своя полза отъ тѣзи отговори и подиръ обѣдъ пише едно писмо до Пундева, въ което му казва да прѣстане да хоспитирва подвѣдомственитѣ му учители, за да се избѣгнѣлъ скандала, като прибавя, че това са заявили самитѣ учители. Пундевъ погледна недовѣрчиво на Сарафовото писмо, та и той попита учителитѣ, истина ли е, че не желаятъ да ги хоспитирва? Палѣзе, че трима не желаятъ, двама отговарятъ уклончиво и трима желаятъ. Тогава още една агитация противъ Пундева: тримата не желаятъ, подбудени отъ Сарафова, написватъ едно прошение до Сарафова, което Гановъ поднасяше да го подпишатъ чакъ учителкитѣ при дѣвич. гимназия, и което горѣ-долѣ съдържаше слѣдующитѣ точки: „ние не признаваме за директоръ Пундева, а Сарафова, който е назначенъ за такъвъ и на дѣвич. гимназия“; Пундевъ стои по-долѣ отъ гасъ по образование, за това не го приемаме да ни хоспитирва“; „ние отидохме въ дѣвич. гимназия съ условие да не ни хоспитирва Пундевъ“; „друга е работата, ако Сарафовъ иска да ни хоспитирва“.

1) Сарафова самъ Лазаровъ не призна за директоръ на дѣвич. гимназия;

2) не е вѣрно, че „Пундевъ стои по-долѣ по образование“, защото това прошение се поднасяше и на гимназистки учителки, а Пундевъ прѣподаваше въ VI-й класъ;

3) подъ никакви условия учителитѣ не бѣха отишли въ дѣвич. гимназия;

А 4-та точка съдържаше тенденцията, да завладѣе Сарафовъ дѣвич. гимназия.

Това прошение, съдържането на което е цѣло фалшиво, не искаше да го подпише даже единъ отъ тѣхнитѣ хора, г. Бадевъ, човѣкъ съ добра душа, но искривена отсѣти, защото го мързи да мисли. Ста-

нала е тази интересна сцена, която ни разказва оче-видецъ: въ учителската стая на м. гимназия Гановъ подава прошењето да го подпише Бадевъ; послѣдниятъ чете прошењето и въ туй време влиза Сарафовъ, къмъ когото бай Бадевъ отправя този въпросъ: „ами, г. Директоре, трѣбва ли и азъ да подписвамъ туй прошење — нали азъ Ви казахъ устно, че съмъ съгласенъ?“ — Сарафовъ, гнетервѣтъ като ракъ, избѣгва отъ учит. стая, а въ туй време Гановъ грабна прошењето и нарича Бадева: дуракъ! . . . Сиромаха Бадевъ не е искалъ да удари ноне мухура си подъ единъ фалшивъ актъ. . .

На другия денъ пакъ въ учит. стая ставане слѣдущия разговоръ между двама учители, отъ които единия бѣше киръ Бадевъ:

Бадевъ пита: — Подписа ли ти прошењето?

Другия учителъ: — Не. Ами ти?

— Азъ го подписахъ.

— Какъ ти е поизваляла съвестта да турнишъ подписа си подъ такъва бѣловчъ?

— А бе, подписахъ го иѣкоп други, иѣкъ и азъ не искахъ да прави искане — знаешъ, за другарство го подписахъ.

— Азъ не искамъ другарството на подобни хора. . .

— Ехъ, тсва стана: здравѣе му кажи. . .

Това прошење подписаха петима учители срѣдну трима, които го отблъсваха. Туй ооаче не поврѣчи на Сарафова, да телеграфира Лазарову, че *всички* учители, които доброволно са приели часове въ дѣлнич. гимназии, не приматъ да ги хоспитирна Пундевъ.

Лазаровъ тогава телеграфически заповѣда на Пундевъ да сире хоспитирвањето до второ распоредане. Тази половина сполука на Сарафова се постигна съ най-безиравствени срѣдства, както вижда читатели.

Разбира се, че Сарафовъ не можеше да се задоволи съ тази съмнителна постѣпка, толкосъ повече, че Пундевъ държеше страната на Общината и се считаше въ колото на нареченитѣ „сенаратисти“, та въ неговото съспиване Сарафовъ шикдане много иѣщо. И ако лани Пундевъ се додържа докрай живо и здраво

— това се дължи на съперничеството между Лазарова и Сарафова, което Сарафовъ добръ виждаше. Ето защо Сарафовъ се завзе съ всичкитѣ си сили самъ да си проправи пътъ въ Солунъ, подобно на едноврѣмения неговъ прѣдшественикъ — Начева; ето защо той дѣйствуваше противъ Пундевъ въ всички направления: ето защо Сарафовъ не остави нито високохарактерната началница на дѣвическия пансионъ, г-жа Попова, нито надзирателкитѣ, нито, о врѣме! невиннитѣ ученички, честта на които за Сарафова не струваше нищо иари, стига да може той прѣзъ тази честъ да помине къмъ властолюбивата си цѣль!

Тѣй като хозяйствената частъ на пансионитѣ е повѣрена отъ Отдѣла на Директора на мъжката гимназия, Сарафовъ имаше свободенъ достъпъ въ дѣвическия пансионъ. Види се, Сарафовъ има твърдѣ повърхностни понятия за жената, та като самоцѣль езуатъ той е правилъ опити, за да поддѣйствува съ принятиата си възкашностъ върху нежното женско сърце. . . Ето каква сцена е разыгралъ този донъ-жуанъ въ началото на годината: поръчилъ да се приготви и за него вечеря въ пансиона; вечерята, като се прѣдприема на полу-пизитъ, засуква мустацитѣ си, поизотряса се, като . . . и отправи този безочливъ въпросъ къмъ надзирателкитѣ: „дали съмъ красивъ? ха-ха-ха“. . . Но безирравствения Сарафовъ е забравилъ, че се намира прѣдъ българката Попова, която му е дала да разбере, че нему още хиляда години трѣбватъ, за да я постигне било по честностъ и характеръ, било по умъ. Попова прѣзре Сарафова отъ този моментъ, като не искаше да му чуе името. Добръ, по този „грѣхъ“ на Попова цѣла година трѣбваше да отплати дѣвическия пансионъ. Извагъ на Сарафова, че трѣбва да се постелитѣ студенигѣ стани съ кече: той имъ прѣпоръчи мукава, съ която да затикнатъ душнитѣ. Това — да рѣчемъ — неѣсе: икономии! Ами съ кой акълъ Сарафова си позволи да закачи и невинността на нещастнитѣ пансионерки? Знае ли Сарафовъ, че на друго мѣсто и при обстоятелства биха го расказали на парчета за безобразията, които самъ той доушена миналата година

въ дѣвически пансионъ и гимназиата, само и само да кажатъ хората, че Попова и Пундевъ не са кадрини да държатъ необходимия редъ въ тѣзи заведения, и че е потребна неговата ржка? О подлостъ, о низостъ Сафовска! И това чудовише е било иѣкога въ мѣстнитѣ врѣмена министеръ въ България! . . .

Всички солунски българи много добръ знаятъ отпощението на Сарафова сирѣмъ Ганова. Това безумно кречетало, което на 30-годишната си възраст е останало безъ зѣби, благодарение на развратни шантански животъ, служене на Сарафова като едно паленце. На това паленце доста бѣше да даде своята заповѣдь Сарафовъ и то готово бѣше муцуната си да смаже, за да послужи на своя господарь. Но заповѣда ли му Сарафовъ да мирува, то си свиване онашката и не шаване, както е случая, когато Пундевъ натисна Сарафова, да го постъбере, понеже има факти на ржѣ, които го каратъ съ шамари да истика Ганова отъ дѣвическата гимназия.

Та това паленце, прочутия Христо Гановъ, който благодарение на масалитѣ си, бѣ сполучилъ да се доближи чрѣзъ веселия синъ до една първа българска фамилия, — тези Гановъ почти ката вечеръ посѣщаваше пансиона и тамъ прѣдъ очитѣ на всички пансионерки водѣше любовъ съ дъщерята-ученичка на споменатата фамилия. Началницата Попова иѣколко пѣти просто исижждаше това паленце, ругаше го, хиляда пѣти заниваване право, или косвено на Сарафова устно и писмено. А Сарафовъ краснорѣчиво мълчеше, като че ли всичко това се вървеше иѣдѣ въ Китай не отъ неговъ чиновникъ. Даже повече: чрѣзъ сестрата ни учители Тошевъ, тѣсенъ приятель на Ганова и второто патѣ на Сарафова, Гановчето е испращало своитѣ любовни писма, които едвамъ въ края на годината намѣриха се въ сандѣка на трета ученичка . . . Любовнитѣ сцени се продължаваха и въ дѣвическата гимназия прѣдъ всички. . . .

Сарафовъ всичко това знаеше, всичко това търѣше . . . що казвамъ! той още го подпомагаше, като, при това, хвалѣше Ганова на дѣво и на дѣсно, защото

пъкъ Гановъ, отъ своя страна, като циганка подигаше Сарафова прѣдъ когото свѣрие, като не се свѣише да размислюва пирамидални лъжи, напр.: че Сарафовъ билъ много богатъ и минавалъ за първъ финансистъ въ България; че него са камили за министъръ, но той не приелъ; че Сарафовъ ималъ познанство съ всички консули въ Солунъ. . . а на акта трѣбваше да имъ се прѣпоръчва, че е: La Directeur! . . . и пр. и пр.

Ганову никой не вѣрваше, но нему толку му чинѣше, а Сарафову е приятно бѣше да има нѣкой да го хвали.

Освѣтъ горѣщото желание да се прогласи несъстоятелно управлението на дѣвическии пансионъ и гимназията, Сарафовъ частно и Уч. Отдѣлъ въобще, на който така сжщо нѣколко нѣти бидоха съобщени безобразията на Ганова и директора Сарафовъ, гонѣха и друга цѣль, като оставиха тенеке суратлията Гановъ да развратничи прѣдъ ученичкитѣ. Тази цѣль влиза вече въ висшиятѣ принципи на Отдѣла. Да се обяснимъ. Известно е отъ историята, че, когато на западъ се появи протестанството, единъ фанатиченъ католикъ, Лоюла, основа езуитско дружество, което съ простени и не простени сръдства да се борн ерѣцу нарѣдничавото протестанство.

Една отъ главнитѣ точки на езуитския уставъ, който държеха тайно дори до началото на миналото столѣтие, гласѣше, че *красивитѣ езуити ще се възкашатъ за огништата на княжескитѣ фамилии и богатшиитѣ, та чрезъ своята великодушностъ да могатъ влия на нѣкити полъ.*

Този пунктъ отъ езуитската програма въсприеха го и българскитѣ езуити у насъ, като го видоизмениха така: чрезъ женидби да се привличатъ по-първитѣ български фамилии въ Солунъ и по възможность изъ провинцията. Ето защо некадърнии Тошевъ, противъ когото са се бунтували ученичкитѣ, лани гетърдисаха го въ Солунъ; същото е съ награния Рачевъ, и съ Скопския инспекторъ Стояновъ. Ето защо лани триста позъ риннаха, докато сторягъ дитѣ свад-

би въ Солунъ, като не се спираха прѣдъ никакви срѣдства за да похвалятъ кандидатитѣ . . . ? Защото Сарафовъ и Къничевъ ставаха кумове! А роднинството всѣки знае какъ влияе върху проститѣ и старитѣ хора у насъ. Ето защо, най-послѣ, се правѣха всички улеснения на Ганова, като го похваляваха чакъ въ в. *Свобода* за глупавата му контра сказка *зи водата*, слѣдъ свѣршѣнка на която Сарафовъ на всеуслышание нарече Ганова *молодецъ* (!). „Молодецъ Гановъ!“ — да, защото и тукъ се криеше едно износно за Сарафова кумство, съ което бѣха станали цѣли четири *слѣбесни брака*, задъ които стоеха още четири пѣрви фамилии въ Солунъ, а това било би цѣло общество, верѣдъ което би се исправилъ на краката си безпочвения Сарафовъ. — Какви ли не оскърбителни за прѣдметното момиче и фамилията, а износни за Ганова приказки нарочно се пускаха въ ходъ, само да стане невъзможно оженването му съ другото! . . . Но всичко отиде по вѣтъра . . . Гановъ си показа рогата и си остана пакъ Гановъ. Когато работата споредъ него и С-је изглеждане, че ще има добѣръ край, Гановъ направи такъво безобразие, което не го хваща печатъ . . . И куриозното е, че когато цѣлъ свѣтъ се погнуши отъ Ганова, Сарафовъ още продължаваше да го защитава . . . А въ какво се бѣ залюбилъ Сарафовъ: дали въ прѣподавателскитѣ способности, или въ ума му? или пъкъ искане Сарафовъ да се постави *надъ* общото мнѣние, което бѣ възнегудувало и противъ него, и противъ некачествения лъжець и развратникъ Ганова. Томева, противъ строиника на свадбитѣ потайния цинцаринъ Наумовъ, девиза на когото е лицемѣрнето, и който, подобно на Кандиларова, чрезъ своитѣ курсети стреми се да създаде цѣло поколение лицемѣри, хитреци, или, както у насъ ги наричатъ, съ общо име — *гяволт*. И знаете ли, че тѣзи *гяволт* са опредѣлени за селски учители у насъ? Знаете ли, че на тѣхъ е възложено нравственото повдиганне на нашия деморализиранъ отъ фанариотството селинвѣвъ, у когото не е останало ни вѣра, ни законъ, нито пъкъ нравственостъ? Не Наумови креатури, не

дјаволи, а хора съ честенъ, твърдъ, постояенъ, откровенъ и праволниенъ характеръ. — такива хора ще могатъ излѣзе побѣдители въ неравната борба съ порока, — само твърдитѣ и отворени характери ще изнесатъ на рамената си нашия народъ изъ проиастъта, въ която е тикнатъ. Нека знаятъ колкото щатъ методи и фребелови играчки, липсува ли имъ солидно въспитание, и шитѣ курсисти ще си останатъ бесполезни буквоѣди. А Наумовъ знае да „въспитава“ само дяволски характери — това е неговата специалностъ. И надали ще се намѣри човѣкъ, който да го надхитри. Напримѣръ: всички, които по-облазу са запознати съ солунскитѣ бъркотии, напълно са убѣдени, че Наумовъ играе първата роль въ интригантствата, но ако потърсите факти — не всѣки може да ви ги даде. . . Разбира се, че не тъй лесно ще изврати природно добритѣ момчета,^{*)} но за туй пѣкъ този класически дяволъ така искусно е пинналъ за носа Сарафова, щото последниви свѣзанъ напестина му служи за гаида, както остроумно каза одричанеца. Не се иска много трудъ отъ Сарафова, ако би можалъ, за да се отърве отъ този що го е пинналъ за носа, защото дявола обича тъмнитѣ кѣшеѣта, интригитѣ, мрака: покаженъ ли му свѣтлината, правдата, дявола нѣма го тамъ — той бѣга, като отъ кръста. Така и Наумовъ винаги набѣгва хората, които иматъ обичай въ очитѣ да казватъ истината. Даже съ иѣкои отъ Сарафови щабѣ, по казаната причина Наумовъ нѣма земање-давање: при края на миналата учебна година единъ отъ най-приближенитѣ хора на Сарафова, учителъ, предлагане да се направи едно колективно завѣршиче до Сарафова въ такъвъ смисълъ: или Сарафовъ ще отстрани отъ себе си Наумова, или пѣкъ учителитѣ да се отстранитѣ отъ Сарафова. Такъво явление неизвѣстно е дали се подаде, но Сарафовъ си продължаване лан-

*) Има случаи, когато този подметъ съ прѣвратине е билъ отблѣснатъ отъ единъ У-класникъ, когато Наумовъ се опитвалъ съ материални обѣщаня да подкупи.

ското поведение, а иницијатора си подаде оставката и сега не е во Солун.

Да видимъ сега, дали Стамболовскии Уч. Отдѣлъ не е вѣсприелъ и основното начало на езуитството, което гласи: *цѣлѣта оправдава сръдствата*, или както проститѣ българи казватъ: „съ дивола стани ортакъ, докато прѣминенъ моста“, — пословицата, която най-исно рисува отрицателната страна на българската нравственост. *Фактитѣ* показватъ, че и во това отношение българскитѣ езуиги напълно се съгласиватъ съ праучители си Лойола. Така што ние имаме Уч. Отдѣлъ во Цариградъ, който да се грижи за добрия вървекъ на училищата во Македония, а просто и чисто единъ *евсеро български Езуитски Орденъ* съ известна задача, опрѣдѣлена во началото на тази статия, — задача, съдържаща во себе си още и тенденцията — да се създадатъ во Македония българи! Тази тенденция, впрочемъ, извлѣкоха отъ основната задача на Уч. Отдѣлъ и я сформироваха относно нѣкои екзалтирани „патриоти“ за да оправдаатъ *бвснитѣ* си гонения противъ лични неприатели, или принципиални противници, които турятъ по-високо интереситѣ на родната си земя, за което бидоха наречени съ громкото название — *сенаратисти*.

Ето тѣзи факти:

Прѣзъ Январий, миналата уч. година, во Солунъ пристигна Къичевъ отъ Цариградъ, същеврѣменно дойде и Наслѣдниковъ отъ Битоля, повиканъ отъ Къичева. Несъмнѣно е, че това повиквање на Наслѣдникова не бѣше за да се срѣдне само съ Къичева, защото послѣдния, като инспекторъ, можеше самъ да отиде во Битоля, както и бѣ направилъ нѣколко пкти. Работата бѣше, за да направитѣ во Солунъ едно по-свѣтло обожждение за нѣкои въпроси заедно съ Сарафова и С-не. А повикаха само Наслѣдникова, едно, за да не се дига много шумъ и, друго, защото Битоля, дѣто той вършеше всичко по волата си, безъ намѣна во общитѣ работи на Общината, която, благодарение на тогавашния ѝ прѣдсѣдатель, който е пиниманъ шо се е родилъ и идеала на когото е единъ

спокоен калугерски животъ въ монастыря, — защото Битоля, казваме, прѣдставляваше добро поле за закриваието на новия Отдѣлъ, докато въ Солунъ прѣдсѣдателствувахе Общината Авксентий, който работѣше както му диктуваха длъжността и интереситъ на Солунската Община, та не искаше да знае за никакви Лазаровци, Сарафовци, Кжичевци и пр. Мимоходомъ ще заблѣжимъ, че това доблестно поведение на Авксентий, което не можеха му прости противницитъ, стана причина за една микроскопична противна агитация прѣдвоздана отъ Кжичева чрѣзъ неговото мекере Бано Кушовъ, управителъ на училищата въ Велесъ, при избираието на този Авксентий за велешки владика; тази агитация на Кушевъ успѣ да поклати само младитѣ мозъци на подвѣдомствениитъ му учители и пѣколци на по-буини младежи, като зави гиѣздо мѣжду тѣхъ опозиционерекия духъ, свойственъ на младитъ, и ги направи да гледатъ подозрително върху веѣка постѣпка на сравнително най-достойния митрополитъ въ Македония — Н. В-прѣосвещенство Авксентий. Ние тукъ нѣмаме прѣдъ видъ законното искаше трима кандидати отъ страна на велешани.

Да видимъ сега, какво направи това Солунско събрание, за което нѣкои увѣриватъ, че е имало едно заседание въ гимназиялното здание, дѣто са присѣствували: Сарафовъ, Кжичевъ, Наслѣдниковъ и двѣтѣ налета на Сарафоча — Гановъ и Тошевъ, и отъ което заседание извѣстни са само тѣзи думи на Кжичева: „силни са, господа, трѣбва да се взематъ мѣрки“.

Нѣма съмнѣние, че тѣзи заседания, или свѣщания, както щете ги кажете, ставали са тайно, та каквото се е говорило, останало си е между тѣхъ. Така щото за мисията на този Солунски конгресъ ще може да се сѣди само отъ резултатитъ, които са явни и неоспорими.

Ето що има на бѣло-видело:

Скоро слѣдъ разотвиваието на Наслѣдниковъ за Битоля и на Кжичева за — Скопие-София, на Велешката Община чрѣзъ Кушова, а на Прилепската чрѣзъ Рачева прѣдлагатъ се отъ Отдѣла по 200 лири

за проектираните от тѣзи общини училищни сдания; това — за да се закрепятъ расклатените положения на тѣзи вѣрни на Кжичева хора и да се привлечатъ тѣзи най-яки български общини въ Македонија. Кжичевъ въ Скопје работи противъ влашката и си служи съ *полцијата* за умирявање на разбунтуваните ученици, и затвара IV-и класъ. Въ Битола Наслѣдниковъ *испиха* цѣлия IV-и класъ за една неприготвена тема по френски езикъ, при всичко че учениците са се прѣдварително извѣдали прѣдъ Наслѣдниковия любимецъ; подиръ като се писа, въ Гл. М. за делото на Наслѣдникова, той обвини инспектора П. Наумовъ и учителя Т. Доревски, че тѣ са писали въ вѣстника, *прѣдво* вѣстника на полицјата, а подиръ малку единъ шиваѣтъ отъ полицјата Стамболовъ шпионинъ, на име Байчевъ, поради когото се арестуваха мнозина битоличани (се противници на Наслѣдникова и С-ие . . .) между тѣхъ и П. Наумовъ, даде благоприличенъ случай на Наслѣдникова, който тѣкмо по туй врѣме бѣ раздраженъ отъ некакви си афини съ сатирическо съдържание, да обвини Наумова и Доревски като автори на тѣзи афини, и специално Наумова — за авторъ на бунтовническите статии въ Гл. М., и по такъвъ начинъ *прѣдво* Наумова като бунтовникъ, който имаѣ поции спиждания съ Байчева; само откровеното искриване на мислата си отъ страна на Байчева можа да спаси Наумова отъ . . . Отъ Скопје Кжичевъ заминува за кратко врѣме въ Вѣна, и оттамъ минава за София, дѣто се оинта да основе единъ вѣстникъ, който да заштитива Огъла, като е увѣривалъ некои високостопни лица между които и Генералъ, че той основалъ въ Македонија *контрарестивни*, задачата на които е била да прѣдставяватъ въ истинското си положение училищните работи въ таа страна и пр. . .

Като подведемъ горните факти подъ обигъ знаменателъ и като вземемъ прѣдъ видъ, че всичко това се извърши *тѣкмо* подиръ растурването на Солунското събрание, — не можемъ да не заключимъ:

1) че това събрание е имало за цѣлъ, да образува Кжичевите комитети, и съ които въ София щѣне

да зашемети даже сериозни хора, за което въ Велесъ и Прилепъ трѣбваше да се закрепятъ прѣданиитъ му управители, и

2) че въ Солунскитъ свѣщании, ако не се е взело рѣшение, то поне се е *прѣдлагало* да се прѣдприематъ всички *простени и непростени* мѣрки срѣцу противниците на Отдѣла — нареченитъ „сепаратисти“.

На тѣзи простени и не простени мѣрки, или както езуититъ казватъ: срѣдствата, оправдани отъ цѣльта, — даде се ходъ „на всѣхъ парусахъ“ въ Солунъ отъ Сарафова, както видѣхме, въ Скопие отъ Кжичева, а особено въ Битоля отъ Наслѣдникова срѣцу учителя Т. Доревски, инспектора Н. Наумовъ, доктора Робевъ, мнозина граждани и ученици, като се тикнаха въ битолскитъ заидани тъкмо по великденскитъ празници.

Но битолското прѣдателство писа се своеврѣменно много и съ подробности, но вѣстника *Гл. М.* напечата твърдѣ малко, да не кажемъ нищо, отъ писаното. Този вѣстникъ не обнародва много други безобразия на Отдѣла и неговитъ хора, докато охотно даване гласност на дописки, които повече по неразбирание, пришеваха чужди грѣхове на Екзарха, който отъ дохожданието на Лазарова по учебното дѣло не можеше да се обвинява, до наденцето на Стамболова. Не че и той е светецъ, но трѣбва да бждемъ справедливи.

Още малко за битолското прѣдателство. Да обвиняванъ българии въ прѣдателство прѣдъ турскитъ власти на свои брати, да номислюванъ даже за такъво нѣщо, — не е лесна работа и не всѣки може да повѣрва, както не могатъ повѣрва и г-да Дръ Даневъ и Дръ Кръстевъ, та найвнѣ се удивляватъ: „Какъ може да се обвинява Кжичевъ; и той е българинъ“. . . И ние така бихме казали, бай Даневъ и бай Кръстевъ, ако се намирахме нѣде въ Америка, а ви дойдохте да ни приказвате за горнитъ възмутителни нѣща. Хиляда нѣшти да бихте се заклели въ вашитъ докторски титли пакъ нѣмаше да ви повѣрваме за горнитъ възмутителни нѣща. Но какво да правимъ, когато всичко това става прѣдъ нашитъ очи; когато цѣль свѣтъ у насъ, са и Екзархитъ знае, че Наслѣдниковъ и С-и, са

прѣдатели, и когато самъ Г. Петровъ, другаръ на Наслѣдниковъ въ прѣдателството, прѣдъ насъ откровенно самопризна, че той и Наслѣдниковъ дѣйствително са прѣдали Наумова и Доревски на полицията, съмнявайки се, че тѣзи двама са автори на афишигѣ, въ които са били подиграни тѣ и книжара Доре зарадъ прѣдаването на полицията единъ брой отъ Гл. М. съдържащъ дениската за испяждането на IV-класниците. Ами кой прѣдаде ученицигѣ, които се обвиняваха като автори на сѣшитѣ афиши? ами гражданигѣ?

Г. Петровъ признава, че са направил *грѣшката* той, Наслѣдниковъ и Доре, но какво да се правило, когато и тѣ са били българи, та не са можали да се избавяватъ отъ *българския инстинктъ*!

За насъ достатъчно е и това. . . .

Колкото се отнася до свързката на Солунския конгресъ съ това прѣдателство, мислимъ, че е доста ясно отъ казаното дотукъ: прѣдлаганигѣ помощи на двѣтъ най-солидни български общини чрѣзъ *универзитетгѣ* на училищата имъ, строгото варварско наказание на IV-класниците въ Битоля, Скопие, Сърб съ заключаване безъ сериозни причини, Къничевигѣ комитети, онита да се прѣдприеме единъ органъ на Отдѣла въ София, служението за *вързъ и жѣтъ съ турските власти* отъ страна на Къничева въ Скопие и прѣдатели Наслѣдниковъ въ Битоля, — всички тѣзи мѣрки, които се прѣдприеха *такмо* подиръ Солунското събрание отъ хора участвуващи въ това събрание, не могатъ да се считатъ за случайни иленини: тѣзи факти, които характеризиратъ Стамболовската система на управление, са *резултатгѣ на солунския конгресъ*. . . .

Трѣбваше да се възмие страхъ — чисто по Стамболовски! Икъкъ като се земе прѣдъ видъ още и това, че конгреса е трѣбвало да прѣдприеме мѣрки срѣщу „сепаратисти“, т. е. *по тебеному*, хора, които искатъ да направятъ расцѣплене между българския народъ, — хора, които заплашватъ да отиватъ на вѣгъра толкова милиони, — хора пазѣщици на българската идея, — хора *прѣдатели* сирѣмъ народносттата си; то не е

ли близу до ума, че тѣзи господиновци, самозвани бдители на българомакедонскиѣ интереси, за които мислятъ докадѣ „си дигнатъ сандѣщитѣ нѣрамо и заематъ *отвореницитѣ* си служби въ България“, между които е засѣдалъ и онзи екзалтиранъ занесеникъ Кѣичевъ, — чудно ли е, казваме, че въ този конгресъ се е зело рѣшение да се прѣслѣдватъ противниците — омразнитѣ „сепаратисти“ съгласно езуитското начало чрѣзъ турскитѣ власти, които въ такъвъ случай би зели тѣхната страна? Па нали първата точка на Стамболовата политическа програма е — приятелство съ Турция!?

Да живѣятъ българскитѣ езуити! Напрѣдъ, о достойни синове на Лофола! Държъ се бай Кѣичевъ! сепартиститѣ въ болната ти глава се бунтуватъ! Куражъ давай и на фалирални бивши министъръ Сарафовъ, който, споредъ Д-ръ Панчева, се си подавалъ оставката, но не му я приемали . . . . петѣстотинъ! Удвете тѣзъ проклети сепартисти, бай Лазаровъ! прѣснете ги чрѣзъ три-деветъ планини, да не се видятъ, да не се чуятъ! Ахъ тѣзи лоши хора! Оставкитѣ на всички! или прѣмѣстете ги съ намалени заплати! Нека не приематъ! нека се махнатъ! Ето имъ България — тамъ нѣма да са вредители! Ей ти Наслѣдниковъ по-малко ни — да не измѣнинъ! Почвата още не е изгубена исподъ краката! Куражъ, Куражъ! . . . .

Да не заразятъ ученицитѣ — затворете ги!

Да не завладѣятъ общинитѣ — борете се безъ да се обзирате на никакви закони!

Прѣживѣваме исключителни врѣмена — потомството ще ви прости . . .

Тежестъта на този исключителенъ, Стамболовски режимъ чувствува се навсѣкъдѣ, дѣто има екзархийски училища и хора; въ Одринъ, Битоли, въ бѣдниа съ българни Съръ, въ вѣчно кинящото Скопие, дѣто благодарение на глунаго Максема, Кѣичевъ свободно си разиграва кончето, а особено този разрушителенъ варварски режимъ тѣжи въ Солунъ.

Подробно разглеждане на работитѣ въ Одринъ ще изоставимъ туку, вѣшеке единъ дописникъ на в.

Гл. М. обѣщава се да ги опише въ особена брошура; за Битоля, мислимъ, че достатъчно се каза; за глухия Съръ знаемъ, че миналата година тамъ затвори-ха IV-и классъ, а послѣ телеграфически викиха ученициѣ, знаемъ за този градъ още и тоза, че тамъ, както и въ Одринъ, заточаватъ „сепаратиститѣ“; Скопје пъкъ прѣдставлява такъва каша, щото мъчно може да се справи човѣкъ: отъ една страна владишки натискъ, отъ друга — Кжичева управа, отъ трета низкото равнище на Скопската нравственностъ, която, впрочемъ, е докарана до гова дередже отъ едно важно обстоятелство, което, както се вижда, ще изнесе на видѣло едно голѣмо петно върху челото на Блажения ни Екзархъ: историтата на Високопросвѣщенный Теодосий още е темна за насъ, но за Н. Блаженство, чини ни се, ще да излѣзе и непрѣпорочителна . . . .

Македония въ Църковно-училищно отношение, е такъва: борба между грьжданитѣ, борба между общинитѣ и училищнитѣ управления, взаимни гонения между учителитѣ, които държатъ едни тази други онази страна нѣр. и пр. Чудесно *regretio nobili*, което обѣщава . . . да занесе Македония въ кой-знае каква пронасть, за да сирѣ! . . . Тази борба омитватъ се Кжичевци да и прѣнесатъ и въ второстепенитѣ градове, като Велесъ, Щипъ, Прилепъ и др., но тамъ гѣта нѣма почва, защото общинитѣ въ тѣзи градове отъ година на година повече се свѣстватъ и полека-лека дохождатъ да разбератъ своитѣ права сирѣмо училищната, които напълно трѣбва да зависятъ отъ тѣхъ; само съ помощта на твърдѣ сложни машиници и Кжичевци тамъ могатъ да прѣкаратъ единъ ефимеренъ фазисъ. Никакви Самарджиевци, Кушовци и др. плащани мекерета на Отдѣла нѣма да помогнатъ . . . .

Резултатъ на тази, или по-право, на тѣзи борби бѣха бунтоветѣ на ученицитѣ и затварянитата на IV-тѣ классове въ Битоля Съръ, Скопје. Резултатъ на тази безумно подигната борба отъ Отдѣла е и полу-ареста на наисоверитѣ, слѣдствие на което кой-знае дали не

ще бждатъ пакъ ученически бунтове,* които винаги са гибелни за бунтујущитѣ се ученици. Трѣбва ученицитѣ да се прѣдпазватъ отъ срѣщата съ „сепаратиститѣ“ . . . . . >

Казахме по-горѣ, че тежестъта на новия училищенъ режимъ най-много се чувствува въ Солунъ. Да се повърнемъ къмъ този прѣдметъ. Не е тайна, че още въ Начево врѣме Солунъ се кроеше за втора резиденция на Уч. Отдѣлъ, за което отъ София се даваха всички необходими улѣснения на Начева, които се сдоби и съ правото да се распореджа чрѣзъ една комисија съ учебното дѣло въ Солунско. Послѣ когато отъ София искаха да повѣрятъ Начеву учебното дѣло въ цѣла Македония, Екзарха усѣти, че Начевъ ще му измѣни, та го махна отъ Солунъ. За това пѣкъ Стамболовъ му натрани Лазаровъ и постави въ Солунъ за резерва Сарафова, опрѣдленъ да играе ролята на Начева, вслучай че Екзарха натири Лазарова отъ Цариградъ. Смѣткитѣ обаче на Стамболова излѣзоха ялови, едно, че Сарафовъ далечъ не притѣжава качествата на Начева и, друго, Сарафовъ намѣри въ Солунъ за прѣдсѣдатель на Общината Авксентий, който никакъ не прилвчаше на прѣдшественика си Григорий, въ врѣмето на когото схицкиския прѣдсѣдатель на Общината бѣше директора Начевъ. Измаменъ отъ възможността да земе положението на Начева лекия бай Сарафовъ направи толкова грѣхове въ Солунъ, цото малко му е още единъ вѣкъ за да ги испере. Слѣпо поведеиъ отъ Кличева и Наумова, Сарафовъ не може да вникне въ положението, което Авксентий много хубаво бѣ разбралъ, та не искаше (Авксентий) да знае за намъ какви си планове, инструкции, ангажменти и пр., които живо бѣха насочени и срѣцу неговия върховенъ началникъ — Екзарха; той си вър-

* На 18-й Октомврий въ Солунъ са се възбунтовали VII-класницитѣ, които наизмакло щѣли да бждатъ постѣдвани и отъ другитѣ класове, ако не биль направилъ Сарафовъ нѣкои остатки на VI-класнитѣ, догдѣто още не са били пануенали пансиона.

вѣше по пакта, опрѣдленъ отъ закона, като не допу-
щаше Сарафова, както прѣди Кжичева, да се бърка
въ работата на Общината.

За да си отмъсти на Авксентий и нѣкои общи-
нари, Сарафовъ запи не прие опрѣдлената отъ Об-
щината пансионска комисија, както не признава и таз-
годишната, по инерция — що ли? Съ тази си пос-
тѣпка шаширдисания Сарафовъ расположи срѣщу себе
си гражданитѣ и ожесточи партизанскитѣ нѣмъ борби
като се замѣсиха и учителитѣ: ето тая е главната
„заслуга“ на бай Сарафова въ Солунъ. „Сега работ-
нитѣ ще трѣгнатъ къмъ по-добръ“ — викаше Сара-
фовъ, когато Авксентий избраха за владика въ Ве-
лесъ, а между това тази година работитѣ въ Солунъ
са още по-заплетени — гражданитѣ вече захвацатъ
да си играатъ съ „бившия министъръ“: тежко е бай
Сарафовъ, когато човѣкъ веднажъ падне нравственно
прѣдъ очитѣ на хората — нали?.. И увѣряваме Ви, че
такъво ще продължава да бѣде положението на всички
твои съотечествениници, които дохождатъ въ Македо-
ния съ претенции: „да създаватъ българи“, „да кул-
тивиратъ страната“ да *завовѣдуватъ* въ всичко, както
Вий искате да правитѣ въ Солунъ съ недѣлното учи-
лище, съ вашето „ръководителство“, съ игнориранieto
правата на Общината, прѣдставителка на народа; още
по-тежко ще стане положението и на вашето начал-
ство, което иска нека бѣде то, ако продължава да ви
дава подобни инструкции; не ще проконса и българ-
ската идея, ако съ този акълъ ходите. Защото ние,
Македонцитѣ, асж нищо нѣмаме; нищо не сме спече-
лили благодарение на слѣното довѣрие къмъ своитѣ
ужь брати, на нѣма какво и да загубимъ. Скрѣбно е,
но какво да правимъ, когато болшинството отъ на-
шата интигенция е разваляло вашето злато. Едно
врѣме златото на нашия земякъ, царь Филипа, под-
купи разложената атинска интигенция и пороби Гръ-
ция: сега е дошло друго врѣме при съвѣмъ проти-
воположни обстоятелства — „братъ брата продава“...
Върху тѣзи въпроси ние ще се сиремъ въ друга ста-
тия, а сега нека видимъ, какво прѣдставява Солунъ

ската гимназия подъ гнета на Стамболовния режимъ, който режимъ, както по-горѣ загатнахме, датира у Солунъ още отъ Начева, отъ врѣмето на когото Солунскитѣ учители се раздѣлиха на *сѣверляци* и *македонци*, а въ Клинчево врѣме послѣдниѣ бидоха тържествено кърстени съ името *сепаратисти* въ ови гнусенъ купелъ на умствено слѣпи и хроми, който се нарича вѣстникъ „*Свобода*“, владѣствие което мнозина отъ „сепаратиститѣ“ бидоха прѣместени въ Солунъ и замѣстени отъ цѣла плеада нарочно избирани и прѣдани Сарафову сѣверляци, за да се даде възможност на послѣдния по-свободно да се занимава съ схицинската си мисия, за която му се плащатъ 500 наполеона (тази година казватъ са му увеличили заплатата на 620 наполеона: това малко ни интересува — тѣхни пари, на тѣхни хора, во да не ни викатъ, че са ни давали пари за да ни чинатъ бугари: това го иска сиравадивността) . . .

Прѣди всичко, да видимъ отъ какви елементи бѣ съставено ланското учителско тѣло въ Сол. м. гимназии. Числото на учителитѣ въ м. гимназия възлизаше на 24, включително съ директора. Отъ тѣхъ: 1 чехъ, 1 италианецъ, 1 турчинъ и 18 души българи; послѣдниѣ се дѣлаѣтъ на македонци 10 души и трако-мизици — 8; първостепенни и второстепенни учители има 10, отъ които *трима* са македонци, а останалитѣ *седмиз* — трако-мизици, или както у насъ ги наричатъ — *сѣверляци*. Както виждате, Солунската гимназия се намира въ ржицѣтѣ на послѣдниѣ. Тукъ колятъ и бѣсиятъ Сарафовъ и К-я, толкосъ повече, че висшето начальство взема всички мѣрки, што македонцитѣ — учители да са отъ ови, които въ книжеството ги наричатъ *несурджии* и ги характеризиратъ съ фразитѣ: „и ондѣ го клаамъ и ондѣ го клаамъ“, „ке ми даденъ пари, ке се чинатъ бугаринъ“ и прочая екземплари отъ родѣтъ на очертаитѣ: цинцарина Наумовъ и Бадегъ, обата отъ Крали-Маркова „Прилѣпа града“ . . .

Тешко е положението на Македонца-учителъ въ Солунската гимназия!

Нашите македонци учители, кога влизатъ въ гимназиалното здание чувствуваатъ се въ нѣкоя турска канцелария, дѣто трѣбва харно да обмислюваатъ думите си, трѣбва да ги броятъ: иначе биваатъ прогласявани за *сепаратисти* и . . . тежко на златната имъ служба!

Понудъ натиска на този варварски режимъ нашите и тъй избирани „братия“ прѣдставляваатъ чудни и интересни типове. . . .

Призри, читателю, въ учителската стая на Солунската гимназия и вижъ, — вижъ каква жалка картина прѣдставляваатъ тѣзи кметници, които са повикани отъ пролетата „сѣжба“ да „въспитаваатъ“ македонската младежъ — и тѣ. Жалко въспитание!

— Виждашъ ли, оизи носестия съ мефистофелски погледъ, изсушенъ отъ интриги? — това е олицетворение на подлостта, на интригантствата, на прѣтрувки низки: спориция съ него е челоуѣкъ, що много хубаво умѣе да говори, има и добри идеи понѣкога, ама той да ги туря въ дѣйствиe — недѣйства, защото ще го обвиниатъ въ сепаратизъмъ! на и постоинство нѣма, та — знайно ли е що има? . . . покрай тѣхъ едвамъ движуция се е оизи, „шо го мързи да мисли“; този вѣкъ съ потъналите „филджанъ-очи“, съ приятната усмивка — Господъ да дази да имаатъ работа съ него: тази маловажна персона вонѣе на подлостъ и злоба, той е готовъ на ничко, той умира — и знаете защо? — та за сладката служба бе брате! . . .

— Ами кой е оизи съ евангелие въ рѣцѣтъ? той трѣбва да е добръ челоуѣкъ — нали?

— Не бързай, читателю, той е, както виждашъ „благочестивъ“ челоуѣчецъ: той още не знае, шо е добро и шо е зло. . . .

— За това сѣ го турили надзирателъ, вѣротно?

— Да, читателю, защото въ Цариградъ тѣрдѣ се е отличилъ въ надзирателството: давалъ приногъ въ собствената си стая на по-красиви. . . .

— Шо?

— Срамъ ме е да ти кажа, читателю! Паиспо-

неритѣ по-добрѣ го знаят. И слава Богу, че е тѣй . .

— Ами кои са и какви са тѣзи, що влѣзоха сега хемъ добри мустакати обата!?

— Тѣ са прѣдвѣстници на директоровото дохождане: единия съ театрална вѣнкашностъ, както го виждашъ, но . . . въ главата му брѣмбари брѣмчатъ, другия пъкъ бѣше едно врѣме инакъвъ, сега е инакъвъ, на утрѣ щестане чортъ знаеть какъ тѣ . . . Обата тѣзи господиновци биха могли да бждатъ съвсемъ *инакви*, ако нѣмаше на този свѣтъ пустия му страхъ, който тѣ наричатъ „благоразумие“. Язкъкъ за филологията! . . .

— Я вижъ, какъ напериха уши всичкитѣ!

— Директора иде — внимаи сега!

— Чудна работа! оти директора съ едни се ржкува любезно, на други — само ржка подава, а трети — нито поглѣжда?

— Първитѣ са *привилегированитѣ* съверници, вторитѣ са „*благоразумнитѣ*“, а третитѣ, знаешъ кои са третитѣ? — тѣ са „*сепаратиститѣ*“.

— Нима и оизи, чеха, е сепаратистъ? — тогава азъ не разбирамъ какво нѣщо е този сепаратизъмъ:

— Стани учителъ въ нѣкое отъ екзархийскитѣ училища особено въ Солунъ, ако исканъ да го разберешъ. . . .

Колкото се огнаея до *привилегированитѣ* — омързана ни вechъ да се занимаваме съ тѣхъ! . . . Като писмени на българската идея, като храненици на Отдѣла и любезни чеда на неговия режимъ, ржководенъ въ Солунъ отъ Сарафова, на който режимъ тѣ са прями двигатели, или косвени служители, *иницирайки* тогос-оногосъ отъ *живитѣ* или тайнитѣ му противници. — тѣ са господари въ Солунската гимназия и свободни са кагадневно да хвърнатъ во нѣкое оскрѣбление по адресъ на македонцитѣ: *ниче си хранили, брече куче да те лас, нѣмате хора за работа*, и пр., — оскрѣблениа, които могатъ излѣзе само отъ устата на разваления Кичичевъ, ограниченъ съ голѣми претенции Диковичъ, главнеца Сарафова и пр. и пр. . . .

Само двама отъ съвернитѣ ни брати не влизаха

въ числото на привилегированитѣ — тѣ правѣха исклучение (за това тази година и ги исклучиха, я!) Ахъ, pardon! . . . щѣхме насмалко да забравимъ Д-ръ Иванова, който волно или неволно служеше на Сарафова за шпионитѣ: исклучения П. Арсовъ, бѣше наклоненъ да му прости, при всичкото му стремление да искривъ полза на Сарафова, думитѣ му относително антисепаратическия солунски конгресъ и битолското прѣдательство, ако това нещастно човѣче, което се прѣдставляваше за приятель на Арсова, не бѣ дало и други два отвратителни факта: явната агитация прѣдъ IV-класницитѣ противъ единъ ненавижданъ отъ него учителъ, и безсрамнитѣ тенденциозни прибољѣжки къмъ поправкитѣ на схиция учителъ върху матурирентитѣ писмени работи, за което Сарафовъ, комуто Ивановъ услужваше и въ този случай, малко остана да събере въраъ главата си всичкитѣ столове въ учителската стая . . .

Ами какво прѣдставляватъ ученицитѣ? Признаваме се, че не можемъ отблизу да познаваме тѣзи нещастници, които са осъдени да чернятъ младостъ отъ такъвъ единъ учителски персоналъ. Знаемъ само, че миналата година ученицитѣ отъ горнитѣ класове поискаха позволение да си основатъ едно ученическо дружество. Директора Сарафовъ не намѣри за нужно даже да прѣдстави прѣдъ учит. съвѣтъ това желание на ученицитѣ. Тази година слушаме, че г-да надзирателитѣ, имали си въ напона свои шпиони — ученици! Ако е вѣрно, това ще бѣде апокалипсиса на Стамболовицината! . . . *Tel maître, tel valet*, Слушаме още, че Сарафовъ наредитѣ особено правилникъ, който е билъ вече въ сила при все, че не е утвърденъ отъ Екзархията. *L'Etat c'est moi*. Да живѣе анархическата монархия!

Остава ни още да хвърлимъ единъ погледъ върху Екзархията въобще и тасгодишнитѣ подвизи на *Училищния одѣлъ* частно, за да свършимъ съ прѣдмета на статията.

Навѣрно е, че при края на миналата учебна година политическитѣ работи въ България прѣтърпѣха

коренно промѣнение: на 18-и Май падна Стамболовъ.

Стамболовъ падна, но не и Стамболовщината! Тя живѣе още и живѣе именно тамъ, дѣто надали се подозира нейното сѣществување . . .

Докатъ въ княжеството се прогласиха принципитѣ на свободата и законостъта — въ Македония се вършатъ най-голѣмитѣ безобразия отъ Уч. Отдѣлъ, който за българомакедонцитѣ е това, което за автора му, Стамболова — *Азиатския департаментъ*. Захласнати въ вѣтрѣнитѣ работи, никому отъ заинтересуванитѣ не останае време да хвърли единъ погледъ къдѣ Цариградъ. Лазаровъ тъкмо бѣ си уредилъ бюджетни въпросъ, когато се чу за Стамболовото падание. Прѣдварителното рѣшение на този бюджетенъ въпросъ внезапната промѣна на политическото положение, което погълна всичкото внимание на заинтересованитѣ: прѣходното положение, което настѣпи слѣдъ 18-и Май — всичко това благоприятствуваше на Лазарова и С-ѣе още веднажъ да покаже: въ мѣтна вода риба какъ се лови. Дали ще я лови и за напредъ — видѣщемъ. На тогави и мисли-щемъ му . . .

Слѣдъ сгромолясването Стамболова, положението на Лазарова стана дипломатично: или да се прилѣпи къмъ *Екзарха*, или пъкъ да си я кара по старому, на каквото стане нека стане.

Споредъ свѣдѣнията, що имаме, впрочемъ не отъ достовѣренъ источникъ, Лазаровъ се е прилѣпилъ къмъ *Екзарха*; споредъ дѣйствителността пъкъ, режима на Отдѣла е по-влошавенъ, т. е. Лазаровъ си я кара по старому — не само, ами и отгагъкъ минава.

Свѣдѣнията ни относително Екзархията гласятъ, че тази година съ училищнитѣ работи се распорекдалъ единъ събитъ, прѣдѣтелствуванъ отъ Екзарха съ членове: Лазаровъ, Шошовъ, П. Тилевъ, протосингела на Екзарха и Екзархийския канцукехал, който още не знае, както хората, български.

Като имаме тасгодизинитѣ башибозуклѣци по учебното дѣло въ Македония и *иррационалната Екзархова система*, ако и горното обстоятелство излѣзе вѣрно, т. е. че съ знанието и съгласенето на Екзарха си вър-

шени тѣзи баншбозуклучци, — тогава нѣма нужда да споменуваме, че разликата между Екзарха Посифа и тиранина Стамболова стои само въ расото и калимавката.

Впрочемъ, повторно се признаваме, че по този въпросъ нѣмаме точни свѣдѣния. На даже ако излѣзе вѣрно, че Екзарха заграбилъ всичко въ рѣцѣтъ си, като ритналь Лазарова, той за сега може да се кори само за кѣновини стетавъ на свѣта, който, Впрочемъ, трѣбва да е сформированъ на бърза рѣчка, и който ние нѣма да одобримъ, докато не се състави по единъ *избирателенъ* начинъ (Мирски свѣтъ!) — не по личния вкусъ на Н. Блаженство, или който ще да е, — даже ако излѣзие вѣрно, казваме, че Лазаровъ изгубилъ по настоящемъ всѣко значение въ Отдѣла, сѣ пакъ *обичиме* да вѣрваме, че това е станало слѣдъ като Лазаровъ и К-я побързаха да свършатъ най-важнитѣ работи по учебното дѣло, благодарение на прѣдварително рѣшенія бюджетенъ въпросъ и мѣтното вѣрме.

Ако е иначе — пази, Боже, отъ по-лошо!

Впрочемъ, ако тригодишната практика е, дала на Лазарова да разбере, че свѣтска власть въ чужда държавна е немислима; ако той е дошълъ до убѣдението, че въ Турция само расото се уважа: то хачъ нѣма да се чудимъ, ако Екзарха се е примирилъ съ досегашния свой върль противникъ — Лазарова, като го е оставилъ и за напредъ да управлява добри организуваната езунтска команда, защото по отношение къмъ македонскитѣ българи, *принципиална* разлика между Лазарова и Екзарха *не съществува*, и защото подъ българското небе всичко е възможно. . .

Ние сме имали случай и други пакъ да говоримъ за стремлението на Уч. Отдѣлъ да централизира въ себе си училищната власть, като я отнеме отъ Екзарха и *откъде* училищната отъ общинитѣ; смѣтата цѣль го-нѣше и Екзарха чрѣзъ вѣрнии си служителъ Хранова, относително училищната власть, както самъ той прави съ църковната власть чрѣзъ налаганнето на общинитѣ свои прѣдседатели, владии и пр.: така щото разлика между Лазарова и Екзарха по въпроса за централизацията на училищната власть въ същностъ не съществува.

И ако Лазаровъ въ едно кратко врѣме подигна срѣщу себе си българомакедонската интелигенция — то е, защото Екзарха е много по-печенъ въ общественитѣ работи, та по-майсторски пипа, докато Лазаровъ на юрушъ се опита окончателно да прокара централизацијата на учил. власть чрѣзъ всѣкакви срѣдства. А това прѣдизвика въ мѣстната интелигенция най-напрѣдъ *сѣмѣние*, послѣ — *недовѣрие* къмъ Уч. Отдѣлъ и началника му Лазаровъ, който подобно на Донкихота съ своя Санчо — Кжичева съ кървожадна яростъ се хрѣрли съ цѣлата си джакатийска орда срѣщу създаденитѣ миражи: *сепаратизъмъ* и *сепаратисти*.

А тѣзи кръстени отъ кумъ-Кжичева „сепаратисти“, са всички интелигентни българомакедонци, чийто „сепаратизмъ“ състои се въ това, че са противъ централизацијата на цѣкковно-училищната власть съ други думи: *това е една млада българомакедонска партија, която зацѣпява самоуправлението и старитѣ права на българомакедонскитѣ общини*. И понеже тая партија виежда само въ духовната власть сила, която ще може да държи „децентрализиранитѣ“ общини, *та държи нейната страна съ условие, штоо всички чиновници въ Екзархијата да бѣдатъ избрани*.

Причинитѣ, што ни каратъ да зацѣпяваме самоуправлението и старитѣ права на българомакедонскитѣ общини са много и разнообразни:

а) Самоуправлението дава животъ на общинитѣ, като кара гражданитѣ по-живо да се интересуватъ за народнитѣ работи, слѣд. и училищата, които въ такъвъ слѣчай ставатъ крѣвъ отъ крѣвта имъ и плѣтъ отъ плѣтѣта имъ, та въ даденъ моментъ нѣма да жалитъ жертвитѣ, които могатъ стана необходими.

б) Общинитѣ въ Македонија трѣбаа единъ денъ да бѣдатъ готови сами да захванатъ поддржката на училищата си, а това може да стане само ако се заинтересуватъ гражданитѣ съ тоя въпросъ — не както, за нашъ ерамы е сега: заговорнитѣ ли съ нѣкого за училищни работи, той ти казва, че това е работа на Екзарха . . .

в) Партиитѣ, којто по настоящемъ иматъ за ос-

нова лични дертове, биха се заели съ много по-благородни задачи — да конкурриратъ чрѣзъ изнамираше на по-добри источники за подържанне и унапрѣждане на училищата и народното образование въобще.

г) Султанскитѣ закони изрично казватъ, че училищата сж подѣ въдомството на надлежитѣ общини, които са отговорни за тѣхъ прѣдъ властитѣ. А какъ една община може да гарантира за училищата въ града ѝ, когато нѣма право да контролира учебния ходъ, когато не знае що става въ тѣзи училища, когато директора и учителитѣ или направо, или съ триста хитрини се натравяватъ мимо волята на общината?

И пр., и пр. . . .

Въ всѣки случай, тѣзи жизнени за българомакедонската община въпроси трѣбваше прѣдварително добрѣ да се обмислятъ отъ печата.

А не годната, може би, централизация на училищата въ Стамболовската България да се прилага бескритично и въ Султанска Македония! Трѣбва добрѣ да се помни, че сѣвернии българинъ има широко поле за да узражиява своята обществена дѣятелность, докато за македонца остава само училището и черквата. Ако и това се отнеме на македонския българинъ тогава силюмъ се кара той, да се грижи само за личнитѣ си интереси, което и дивитѣ звѣрове инстинктивно вършатъ. А българина въобще и македонца особено има нужда отъ по-възвишенъ интелектуално-мораленъ полетъ, който нашитѣ „доброжелатели“ вмѣсто да го подисмогнатъ, търсатъ всевъзможни срѣдства за да го *спратъ*, съмнявайки се въ най-новото врѣме отъ *вѣкакътъ* сепаратизмъ, а прѣди — види се, въ нашата народность. . .

И подиръ това не се срамувагъ да обвиняватъ македонца въ материализмъ, къмъ който сами го тикатъ! Това е съвсемъ естествено, Господиновци! Вие хубаво трѣбва да знаете, че живий човѣкъ е *дѣятелность*, която може да *бъде възвишена*, ако за това помагатъ обстоятелствата, или *низка*, ако се ограничаватъ тѣзи обстоятелства. Отнемете на човѣка полето за дѣятелность — той е вече мъртъвъ: така и „лю-

безната“ наша Екзархия съ двата си Отдѣла като се стреми да отнеме благородното поле за работа на нашитѣ общини, чрѣзъ своя—авторитетъ иска да ги *умъртви*, да ги *убие!*) . 12 На помощъ, всички честни ма-

1 Па не само общинитѣ, ами и всички други събирателни учреждения Екзархията се стреми да ги обърне въ мъртви трунове, за да ги разиграва чрѣзъ назначенитѣ отъ нея прѣдседатели, като дави мечки.

Солунския директоръ на гимназията Сарафовъ по слѣдующия начинъ се изрази за *пансионската комисия* още лани: „пансионската комисия не прѣдставлява особена важностъ — *тя служи за да възпитава гражданитѣ*“, — значи тя е една формула отъ човѣшки цифри, равна на нула Е, бай Мацановъ и ти киръ Алекси Панчовъ, какъ въ се яви вашето кулево значение въ комисията? какъ ви се яви мечкината ролъ, що играете по диктовката на вашия Сарафовъ ето втора година, особено втората? Горки вие човѣчета, още не виждате, че сте прости нули въ комисията: ако Сарафовъ може безъ вашитѣ двама другари, що му прѣчи да си кара работитѣ и безъ васъ? Нима нѣкой не знае, не вижда, че Екзарха може, трѣбва, *долженъ е да залови* на своя чиниѣничъ Сарафова да се покори прѣдъ законното распорѣждане на Общината по въпроса за пансионската комисия? Или вие мислитѣ, че не държатъ въ комисията зарадъ вашитѣ черни очи? Вие, приятели, сте една комедия, разгървката на която ще бѣде послѣдното *амбуля* на пансионската комисия — ето за това и самия Екзархъ прави отъ васъ една умнишена анархия. Вие, господиноци, сами по себе си не прѣдставлявате важностъ — толку отбирате отъ работитѣ, за това ви процаваме: та ако не правимъ маслатъ — това е за да се разбере стремленията и дѣйствиата на Екзархията и нешиитѣ добтрени хора, на които въ дадения случай вие несъзнателно служитѣ за пизки ордия.

Прочее, да се разберемъ. Не само комисията, ами и Солунската Община е *нула* въ очитѣ на Екзархията. Обаче, докато солунската пансионска комисия заслужва най-голямъ укоръ, Общината заслужва една похвала: защото Солунската Община, може би, е единствената въ цѣла Македония, която доста дено разбира своята задача, като цѣли погледъ желанията и интереситѣ на избирателитѣ си, нежели неискренитѣ „сѣвѣти“ на Екзархията, каквито е слѣдующият:

Докато отъ една страна Екзархията дава тайни инструкции на Сарафова да прѣчи чрѣзъ всевъзможни прадни умывания, или просто казано — да не признава законно оирѣдѣнената отъ Общината пансионска комисия, додѣ прѣстане тя да претендира върху това право, а отъ друга страна — праща

кедонци! Елате да спасимъ умирающитѣ общини въ Македония, съ което искатъ да ни обърнатъ въ мъртавъ трупъ за да си играятъ съ насъ, както си щатъ, пакъ наши ужъ братя!... Охъ грозно!... Грозно е братоубиството!... Както баснословната птица фениксъ, българския народъ възкресна следъ петъ стотинг години, като не малко удиви образованя свѣтъ съ своя доволно зрѣлъ възгледъ върху общественитѣ и полити-

„здравоживо“ чрѣзъ Мусевича, че Сарафовъ билъ получилъ изговоръ(?) по комисийския въпросъ: сжизната тази Екзархия по смислото това врѣме съвѣтна Общината да рѣши този въпросъ, както му е харно на Сарафова, т. е. незаконно! . . .

Хемъ Сарафовъ крие, хемъ да се удовлетвори върѣски законитѣ! . . .

Каква е тази уравнила? . . .

Тука всичко излиза наявѣ: Екзархията чисто и просто иска да отнеме правото на Солунската Община да назначава пансионска комисија, но не смѣе да го каже живо и да го извърши изведнажъ, защото мисламъ, *аравийски* иска да пропарва онова страшилице за българомакедонскитѣ общини, което се казва *централизация* на училищната и църковна власти, споредъ което председателитѣ на общинитѣ, на епархиалнитѣ свѣти, на учителскитѣ свѣти, на пансионскитѣ комисији са всичко — *членици* са нуди. Съ други думи, споредъ този монархически принципъ, които за участие още не е навѣкмадѣ и изпълно пропарантѣ: *обителитѣ, свѣта, и свѣтитѣ избирателни, т. е. народа и комисиитѣ, и учителитѣ се обертатъ въ мочи, които не бидатъ разиграни отъ Екзарха чрѣзъ неговитѣ: владци, архимандрити, директори и инспектори, които, за заблѣзване, всички са овиъ свѣро-истинно Българско. . . .*

Това що утвърждаваме, ние не го смучемъ отъ прѣститѣ си — ето факти (нима и туй трѣбва да се доказва!):

1) Въ Солунския пансионъ става бунтъ, ученицитѣ напускатъ гимназията, затвара се чрѣзъ VII-й класъ на 3—4 деца, а учителскитѣ свѣти, освѣнъ председателя Сарафовъ не знае нищо; смириватъ се ученицитѣ, дождатъ си въ класъ — и учителитѣ влизаатъ си прѣсновоино на урокъ, гачели нищо не е на било; *всичко ерши директори, а учителитѣ са нуди. . . .* Аю и не въ сжизни раамѣри *учителитѣ за свѣта са нуди* и въ Битоли, Сѣри, Одринъ, Скопие, дѣто лани, да не бѣда си подзали учителитѣ оставитѣ, Максимъ и Кръчвѣнъ щѣха да възгиватъ въ пансионъ единъ изключенъ отъ свѣта ученикъ; приблизително така е и въ второстепенитѣ градове: Велесъ, Щопъ, Првлетъ, дѣто триста възбранила, докато вятраватъ Равна и пр.

ческитѣ въпроси: това съ гордостъ го казва всѣки образованъ българинъ. Но коя е причината на това необикновено явление? Или нашия народъ има особен Божии дарби? — Не: всичко въ този свѣтъ си има пакъ своитѣ *свѣтски* причини — причината на това на гледъ исклучително явление се заключава главно въ туй, че нашитѣ вѣковни господари никога не са

2) Максимъ отива въ Скопје, работи съ единъ епархиаленъ свѣтъ, на който мандата отдавна бѣ истекълъ (както Сарафовъ лани съ панспонската комисија въпрѣки протеста на Общината), а послѣ намира за „благословно“ да си кара епархиалнитѣ работи самъ, монархически (сѣщо като Сарафова тази година, що си кара панспонскитѣ работи съ една саката, прѣполовена комисија, безъ която впрочемъ — може, ако биха се *достигли* Мадановъ и Панчовъ!), въ продължение на една година, както неговия началникъ — Екзарха си я кара откакъ екзархува: *защото членовитѣ въ епархиалния свѣтъ са нули за Максима;*

Григорий Одрински заповѣдва на гавазина си съ леворверъ да изгони отъ заседанието двама рѣсенски общинари, дѣто са имали смѣлостта да възразятъ съ по-рѣзки фрази на светия владика по нѣкакъвъ общински въпросъ — това е, *защото общинаритѣ и свѣтаницитѣ са нули за Григорий;*

Такива нули са всички общинари за всички назначени отъ Екзарха общински прѣдсѣдатели, които работятъ по негови инструкции, защото:

Мирския свѣтъ е голѣма нула за голѣмия прѣдсѣдатель — Екзарха!

Тукъ е мѣсто: да обърнемъ внимание върху единъ твърдъ поучителенъ фактъ, който, споредъ нашето дълбоко убѣждение, е резултатъ на поменатия нулевъ принципъ, т. е. резултатъ на пословичното *незачитание* мѣстното и свѣтитѣ на епархиалнитѣ свѣти и онититѣ мѣстни дѣатели въобще: *„владичитѣ очакваха съ ситуациама, но тѣ излѣзоха никадриници“*, — слуха се отъвѣкхдѣ да казватъ.

Пита се, защо владичитѣ излѣзоха *никадриници*?

— Защото се изгуби онова въодушевление, оизи ентусиазмъ, който караше народа да се интересува съ общественитѣ работи. — отговарятъ венчки, като обвиняватъ, един, *никадринитѣ* владичи, а други — народа, който, споредъ тѣхъ, *зворили всички товаръ върху милоочакванитѣ свои настири.*

Дѣйствиелно, нашия народъ още не е дорасълъ до онаи умствена и нравствена висота да разбере, че човѣкъ, самъ по себе си, и царъ да е, пакъ си остава едно жалко смѣщество, което и за себе си не е кадрино, та никакъ не трѣбва да се чудимъ, че той въ началото погледна на владичитѣ като на

закачали общинското ни самоуправление: въ общината нашия народъ е билъ свободенъ, макаръ *подъ гръцки владци*, да размислява на поддржката и наредбата на училищата, черквитѣ, манастиритѣ ²⁾) и други народо-обществени въпроси; тукъ, въ това свѣщеное гнѣздо, народа се е въспитавалъ на общественностъ, на хуманизъмъ, като е давалъ на свой духъ по-възвишенъ полетъ, прѣстапки да се грижи само за лич-

таква сила, която сама ще кара народнитѣ работи, вѣлѣдствие на което се почувствува въ народа едно разслабление, което впрочемъ на трая дълго време.

Но многоочакванитѣ пастири вмѣсто да осветлятъ своето паство, че царскитѣ имъ берати са просто едно формално тържеество на народнитѣ желанія и че въ сѣмностъ успѣха на народнитѣ работи пакъ ще зависи отъ живото участие на народа, — нашитѣ *високопрѣосвѣщенства* побързаха да ударятъ кѣрвамото, да се воспользуютъ отъ случая, да злоупотребятъ съ престодушното довѣрие на паството си, за да заграбятъ всичко, съ други думи: *владичитѣ побързаха да централизиратъ всичката властъ въ рацѣнитѣ си*, като погледнаха съвсемъ отового на епархиалнитѣ свѣти, които за тѣхъ въ сѣмностъ са са *пуми*, а на гледъ — владички тебани; отблѣснаха свѣтитѣ на врѣлитѣ и кнѣпитѣ въ мѣстнитѣ работи и условни дѣатели, считайки ги университетни за владичкии имъ авторитетъ, вѣлѣдствие на което: Григорий Арнаутски, пардонъ! — Охридски съ леворверъ изгонва общинаритѣ отъ засѣдане и незначитва рѣшенията на еп свѣтъ, съ леворверъ заиланна гражданина Точковъ и по сѣщии начинъ произвежда ужасъ въ кѣшата на Пармакова, за дѣто послѣдния се е осмѣлил да възражава на светия владика, който, дяволъ да го знае! ималъ е претенцията на неогрѣшимъ; а Максимъ Скопски отива и поватагъ на унижокана епархиалния свѣтъ, като прѣдпочита да управлява цѣла една епархия съ злобието си дѣче и произвежда испититѣ въ основното училище съ помощта на послѣдния, като неведи чрѣзъ дѣчето си по единъ най-безобразенъ начинъ, безъ никаква причина, единъ отъ класнитѣ учители, който бѣ дошълъ да чуе отговоритѣ на ученицитѣ. Да благодаримъ словичното вече скопско дѣче на невиннитѣ ученици, та учителя се задоволи само съ думи: „вий сте по-лоши отъ гръчкитѣ фанариоти“! Но кой избира отъ думи: . . . Максимъ?

²⁾ Единъ примѣчансцъ (?) — стропино бившия социалистъ, а сега монархистъ Кѣшковъ или директори Рачевъ — съблѣваше Екларжевитѣ (в. „Новини“) да покрѣпи на свои зора манастиритѣ!!

ния материален поминък: тукъ, въ този единственъ нациъ парламентъ, се е закрепвалъ и запазвалъ стария славянски демократически духъ на нашия народъ — основата на патриархалното славянско вѣче.

И именно тази наша Община — единственото народно учрѣждение, което е запазило нашата национална и човѣшка физиономия прѣзъ петстотингодишенъ периодъ, Екзархията употребява всички срѣд-

Резултатитѣ отъ това владино поведение не закъсѣха: един отъ гражданитѣ, по-хладнокрѣвнитѣ стария, дрѣвшаха се настрана, други, като Китинчева въ Скопие, образуваха силна оппозиция, и — *владичитѣ останаха сами.*

Вмѣсто да се позамиселятъ прѣдъ този фактъ, владичитѣ се почувствуваха побѣдители и кой знае дали не са получили по едно „браво!“ отъ Екзарха за тържеството на неговия монархически принципъ. Но това „тържество на нулитѣ“ не трае дълго. Максимъ, който налѣво и надѣсно се хвали, че най-добрѣ е разбиралъ духътъ на Екзарховата политика, е вече *на дигане*, а Григорий — да благодари на охридското добро-чущие, което той злоупотребява, но и тържишето има край...

Читателя вижда причинитѣ на справедливото разочарование отъ владичитѣ: *тѣ игнориратъ паството си — по архаизира пастиритѣ си.* Велѣдствие на това владичитѣ оставатъ сами, а самъ човѣкъ, и царски берати да има, пакъ е *неко-дрѣвскъ* . . .

Вѣрва ли Екзарха, че народа нѣма да узнае най-послѣдъ дѣ е злото? Отъ Скопие чуватъ се гласове: *не искаме да знаеме и за Екзарха!* . . .

Това не значи ли, че Скоплии подушили, отдѣ провали за злото? И това е партия на Китинчева, съ която Екзарха си послужи за да изгони «сепаратиста», «сърбофила» «македонца» митрополита Тедосия.

Това показва, че владичитѣ не само дискретираха себе си прѣдъ паството си, ами чрѣзъ тѣхъ се поклати и вѣрбата въ Екзархията. Щастливи сърби! . . .

Прочее, трѣбна Екзархията часъ по-скоро да вѣстнови доврѣето между владичитѣ и паствата имъ, между самата нея и македонскитѣ българи, ако иска, што и владичитѣ да бждатъ *народни*, и тя да бжде *народна бълварска Екзархия*, а не, както е сега, — чиста *пропаганда*, велѣдствие което нито Екзархията вѣрва въ насъ, нито нѣкъ нѣе вѣрваме въ нея. Какъвъ згоденъ моментъ за пропагандитѣ! . . .

Единственото срѣдство за вѣстановяване това доврѣе е *Мирскиятъ съветъ*, които е най-голтѣмата нѣрва между Екзархията и народа: той би силотилъ обвинитѣ съ Екзархията и

ства да я обърне въ нула, да я удуши, да удуши народния духъ!!! . . .

Може ли да бѣде по-големо злодѣяние отъ това?

— Кой ти извади очитѣ?

— Братъ ми.

— За това тъй дълбоко ти ги е извъртѣлъ!

Тъкмо такъво е и нашето положение: даватъ ни

взаимно би ги запозналъ, което би подбутнало общинитѣ къмъ най-благородна конкуренция.

Тежкѣ грѣхъ ще лѣгне върху Екзарха, ако той, още тази година, не вземе мѣрки за съставяне на Мирския съвѣтъ.

Колкото се отнася до Велешкия и Певрокопския владци—тѣ са още нови, за да се произнесемъ. Но като имаме прѣдъ видъ *пулевия принципъ*, инспириранъ отъ Екзарха, чиято чиновници са владциитѣ, не можемъ възлага особени надежди и върху тѣхъ, при все че тѣхната дѣятелностъ много ще зависи отъ личнитѣ имъ възгледи; възгледитѣ на Авксентий Велешки, до колкото го познаваме като прѣдседателъ на Солунската Община, и неговата съобразителностъ довели са ни до заключението, че той ще бѣде сравнително най-достойния владка въ Македония. Дано бѣдѣщето не промѣни хубавото ни мнѣние и уважението, що си е спечелилъ Авксентий прѣдъ наството си.

Бѣлѣжката ни и тъй стана долга, баремъ да направимъ едно необходимо допълнение, да кажемъ иѣщо за другата категория екзархийски чиновници — директоритѣ.

Тѣзи феслии калугери близу 15 години върлуватъ въ Македония и са пѣрнитѣ пионери на пулевия централизаторски принципъ. Тѣ особено подивѣха слѣдъ дохождането на диктатора имъ Лазаровъ, съ когото, вижда се, Екзарха вече се е помирилъ, за да работятъ задружно срѣщу въображаемия сепаратизмъ!

Понеже не зачатъ никакви закони, Екзархията твърдѣ оригинално се справя съ своитѣ феслии и калимавкални калугери: тамъ дѣто феса и калимавката се ползуватъ съ еднакво довѣрие и може да ги тури (Екз.) въ съгласие, получва се една *група*, въ която прѣобладава или феса или калимавката, напр. старата солунска група Начовъ — Григорий, или Софроний — Х. Ивановъ и Одринъ, чудеснитѣ на които се описватъ въ „Гл. М.“, или славната Лазарова група Наслѣдниковъ — Несфитъ Витола; дѣто пъкъ това не може, данъ се прѣдпочитаватъ или само на феса или само на калимавката: при ланския дуализмъ, въ Солунъ Екзарха благоволяваше къмъ Авксентий, а Лазаричъ се крѣпѣше Сарфовъ;

пари за да ни убият . . . По дявола тѣзи пари, ако нашитѣ общини, убивайки ги, още и не ги вѣрватъ, ами имъ патраиватъ всевъзможни прѣдседатели, владци, директори, учители и пр., *за да контролирали (!) сумитѣ* — единствения мотивъ на *българската* пропандаганда! . . . Да, *българска пропандаганда!*

Тукъ може нѣкой патриотъ, у когото патриотизма се е обърналъ въ шовинизъмъ, та е убилъ хладния му

тази година, понеже калижавката имала е нещастieto да я носи македонецъ, Екзархията излѣла всичкото си благоволение къмъ Сарафова.

По-явно казано: Общинитѣ за Екзархията са такива нули, щото тя често ги подчинява на свѣтски лица — директоритѣ, вѣдѣтвие което прозира се едно стремление у Екзархията да прокара директоритѣ като *по право* членове на общинитѣ. Стига директора да е по-благонадеженъ за Екзархията, тя не се спира прѣдъ никакви срѣдства за да слѣе общинския прѣдседателъ чрѣзъ подчинение съ директора, който по такъвъ начинъ става фактически господарь на общината; ако това не може, нищо не прѣчи на Екзархията най-цинично да не зацита общината като дава на нейна смѣтка най-голѣми аванси директору: иначе нѣ могатъ се обясни Екзарховитѣ *безобразия* по въпроса за солунската пансионска комисия (Види се, Екзарха гледа на Солунската Община, както гледаше на скопската въ време на Теодосия, чиято кореспонденция се испращаше чрѣзъ благонадѣжния Паслѣдниковъ!!! . . .) Впрочемъ, за по-добра иллюстрация нека видимъ, какво прѣдставлява солунският директоръ Сарафовъ, на когото, бая държимъ, че работата ще му излѣе Скопска. . . Сжицо като Максима Сарафовъ захвана, сжицо като него продължава, на защо да не заключимъ, че като него ще свърши? „Централизация, азъ обичамъ централизацията!“ викаше Максимъ. Сжицото вика и прави Сарафовъ; той, разбара се по инструкции, стреми се да бжде *всѣ и вся* въ Солунъ, да бжде „ръководителъ“ на българскитѣ работи: *двоическата гимназия*, за която водѣ, толкова *компани* лани, тази година му я поклониха, *недѣлното училище*, за което двама учители, Л. Димитрова и Анкова, исклучи, прави струва, най-послѣ, тази година, кой знае какъ, *извами* общинския прѣдседателъ и го „централизира“, но за това пльъ часлото на ученицитѣ силно се намали сирѣмъ лани; *женското дружество* — то не чини, види се, защото жена му не е поканаена за прѣдседателска, та за туй не бива да се капише и като членица! . . .

Като прибавите още историята на *пансионската комисия*, лесно може си обясни, какво може да бжде положението на

разсѣдѣкъ, — такъвъ иѣкој господинъ възможно е да ни зададе, подобно на г. Дръ Данева, слѣдуюциа въпросъ:

— Какъ може да се обвинява Екзархията въ такъво голѣмо злодѣяние, прѣдъ коего и анархизма би се замислилъ, — убийца на една голѣма часть отъ българския народъ; нали тази Екзархия е българска?

Въ отговоръ на такъвъ единъ въпросъ, който,

Сарафова спрѣмо гражданитѣ, чисто прѣзрѣние той най-добрѣ почувствува при тасгодишния ученически бунтъ, когато у никого не можа да търси подпорка та биде принуденъ почти буквално да удовлетвори ученицитѣ.

Никога бунтующи се ученици не са били така удовлетворени. Този е единственъ, може би, първия и послѣдния случай въ историята на ученическитѣ бунтове! Ние бихме похвалили г. Сарафова, ако тази великодушна отетката не бѣ отъ иѣмайкаждѣ. Намъ обаче ни прави впечатление този фактъ, че е чиста максимовщина: „азъ“, „централизация“, „ице докажа“ и пр., — хвали се и се пери Максимъ, докато го нагъватъ Китинчевитѣ скопяни и му свикатъ „долю“ и гледатъ го — клекналъ. Така и Сарафовъ: „началството си има свои смѣтки“, „гражданитѣ иѣматъ работа съ насъ“, „иѣмамъ довѣрие въ иѣкои комисари“, „не приемамъ опрѣдѣлената отъ Общинската комисија“ „ако надзирателя не позволи, ученика въ гацитѣ да . . . .!“ „азъ съмъ правилникъ“ и пр. и пр., но като го нагълаха ученицитѣ да измѣни правилника, понежа той е можалъ да дава „свой“, а гражданитѣ си останаха осждаюци го зрители, Сарафовъ шапнардиса прѣсудата и съвсемъ клекна; ученицитѣ демонстративно му се смѣятъ, а той блѣдъ ги нита: *защо му се смѣяли?* . . .

— Защото ие, г. Сарафовъ, и по *жизня* и по умствено — прастения си багажъ, сте *побратилъ* на Максимъ, който стана вече невъзможенъ за Скопие. . .

Но туку най-послѣ, възможно е да скокнатъ овѣзи, които знаятъ само да хвърлятъ худи и обвинения върху македонския българинъ, на да ни искрѣпчатъ? „вие, македонцитѣ, сте подлеци, загабонти, интриганти, сепаратисти, — вие не струвате, за това не ви се харесва нито митрополитъ Максимъ, нито г. Сарафовъ, нито . . . ! Всички знаеме, че Максимъ е човѣкъ една ли не съ славно минало, па и миналото на г. Сарафовъ не е лошо — какъ така да не се харесатъ? що исцатъ вие?“

На такъвъ сърдитъ въпросъ ие съвършено спокойно бихме отговорили, че всѣки човѣкъ си има свое поприще: ос-

впрочемъ, разбрания читателъ никога не би гозаралъ, ние ще зададемъ другъ единъ въпросъ:

— Стамболовъ и неговото правителство и жан-дармитѣ му, и шпионитѣ бѣха българи: защо почти едногласно го наричатъ тиранинъ, звѣръ, кървопиецъ и слѣдъ падането му българския народъ свободно въздѣхна та весело запѣ:

„ Стамболова нѣма вече . . . .

Долу Стамболовъ!“?

Впрочемъ, този отговоръ, може би, не ще задоволи всички, защото има и „Стамболисти“, които биха ни подхвърлили, че ние просто отъ партизанство сме противъ режима на Екзархията.

За да отблъснемъ и този несправедливъ упрекъ, ние обръщаме вниманието върху слѣдующото:

тавете Максима да проповѣдва въ черквата, а Сарафова — да си работи въ канцеларията, тогачъ — и Максимъ ще си бѣде добъръ, и Сарафовъ — харенъ. *Висши* чиновници на монархически режимъ, особено на Екзархийския, могатъ да бѣдатъ само хора съ твърдъ, самостоятеленъ характеръ, или пъкъ хора съобразителни, на които „умотъ имъ ражда“ — качества, които липсватъ въ *сущния* характеръ на дѣда Максима и г. Сарафова, родени за да *испълняватъ* чужди заповѣди, но не и сами *ти да проповѣдватъ*, както ги задължава високата служба.

Монархическия режимъ е режима на тиранията и се крепи върху полицията, войската и топоветѣ, — срѣдства, които, за щастие, липсватъ на Екзархията, вслѣдствие, което за *несчастие* подпоркитѣ на Екзархийския монархически режимъ са всички онѣзи срѣдства що „*оправдаватъ неината целъ*“: лъжката, хитростта, лицемѣрието, интригата, подлостта, нахалството, злобата, прѣдателяството, грубостта и пр. и пр., които изобразяватъ вѣрната психологическа картина на Екзархията съ двата ѝ Отдѣла. Висшия канцеларски чиновникъ Сарафовъ и проповѣдникъ Максимъ, те първа се учатъ на горнитѣ некуества отъ дядето Шаранчиевъ и поддѣлния цинцаринъ Наумовъ, тз, като новаци, лесно се улавятъ прѣстѣнитѣ дѣлния на тѣзи несчастни висши чиновници на гиния и *прѣдателския* екзархийски режимъ. Но курioзното е, че тѣзи *богоями*, като шараци, като гласки въ мъгла, въ чуждо за тѣхъ поприще, не виждатъ своята некадърностъ, та извикватъ въ хората повече съжаление, нежели смѣхъ.

Да имъ бере грѣховете Екзархията.

Всѣки *желае* да бѣде добъръ и полезенъ за да заслужи уважението на съотечествениците си, но не всѣки *може* да постигне тази най-висока психическа наслада въ земния животъ на човѣка, защото егоизма и други многостранни и многоважни условия прѣчатъ на човѣка да бѣде добъръ и полезенъ за ближните си: прочее, ние не отричаме *желанието* да бѣде полезенъ на своя народъ нито на Стамболова, нито на Кромвели, Тропмана, кардинала Ришелие, нито игъкъ на екзарха Псифа I. Но отъ „желая“ до „мога“ има разлика, колкото между небето и земята: лесно е да *желаешъ*, но мъчно е да *можешъ*, защото *моженъето* е свързано съ по-голямъ трудъ, а човѣка природно е склоненъ къмъ леснотия — ако види, че хората бескритично го слушатъ, той, въ повечето случаи, *захваца* да дава само заповѣди: тако *се ражда монархическото управление*, което се различава отъ онази, монархия, дѣто, поради леснотията за управляване, се *натрапва* чрѣзъ грубата сила и се нарича *диктатура*, като Стамболовата въ България.

Имайки на умъ горното положение, като вземемъ прѣдъ видъ жалката картина, що прѣдставляване Македония около осъмдесетата година, когато Екзархиата доби по-голямо значение, а нашата татковина *заприлича* на единъ изстисканъ лимонъ, който, *впрочемъ* „не бѣше“ за захвърлиние, именно, че голѣма частъ отъ мѣстната интеллигенция напусна страната, като останаха само ония стари дѣтели, които, въ протодушието и довърчивостъта си, не допусаха, че Св. наша Екзархия, като човѣшко учрѣждение, може *волно* или *неволно* да се заблуждава по цѣкои въпроси, та я *слушала* безъ никаква критика: съвсемъ ясно става, какъ *полека лекасе* замѣта и се въздигна въ цѣла система екзархийското монархическо управление, което въ най-ново време съ *испрацанието* на владците и *натрапванието* на Лазарова се *видоизмѣнява* въ *диктатура*.

И така, обстоятелствата, при които екзархийската власт получи за Македония много по-голямо значение отъ прѣжното, така се сложиха, щото Екзарха

при всичкото си *желание*, което по принципъ не можемъ отрече нито на великитѣ народни тирани, *не* *може* да не подкачи най-лесното отъ всичкитѣ управления монархическото, което мълкомъ си слѣдваше до испрацанието на владичитѣ (т. е. въ периода на архимандрититѣ и директоритѣ) и на което кой знае кога щѣхме усеѣти огровното жило, да не бѣше се явилъ особено Лазаровъ съ анархическата си диктатура, която обърна вниманието на българомакедонската интилигенция, та захвана критически да гледа и върху дѣятелността на Екзарха и неговитѣ владичи.

Но, както по-горѣ доказахме, монархическото управление, диктатурата, или — *централизацията на властта, убивайки общинитѣ, удучва народния дух на македонскитѣ българи*, за които остава само черковно-училищното поле, чрѣзъ което могатъ тѣ да се развиватъ и упражняватъ и въ *други* по-възвишени въпроси.

Лазаровъ, Екзарха и тѣхнитѣ директори, архимандрити и владичи, въобще — Екзархията не вижда ли голѣмото зло, което прави на една голѣма частъ отъ българския народъ?

Вижда, какъ не вижда! Но Екзархията всичко това го върши умнилено, съ прѣдиамѣрена цѣль...

И това е грозното!

Да бѣше иначе, при всичко, че на официални и даже на неофициални обществени дѣатели (Екзархията е Екзарха въ сжщность) не могатъ да се процаватъ лесно грѣшкитѣ имъ, защото тѣ са велики и влѣчатъ подарѣ си опасни слѣдствия за цѣль единъ народъ, се пакъ ние бихме извинили Н. Блаженство за начина на управлението му до испрацанието владичитѣ, защото вината е повече въ опаснитѣ обстоителства*, при които наклонни сме даже да признаемъ, че не възможно бѣше друго управление: Н. Блаженство имаше нужда отъ по-голѣмо снокоѣвство въ вътрѣшното управление, за да му остане време да

* Отъ една страна недостатъкъ въ мѣстна интилигенция, която се орѣдчи съ емигрирането, а отъ друга — ненормалното юридическо положение на Екзархията.

работи за владинските берати и закрепванието на клатици се екзархийски прѣстолъ.

Но съ испрацанието на владицитѣ Екзархията доволно се закрепни (макаръ че и прѣди богзнае каква опасностъ не грозѣше върху нея — не тѣй лесно се отнемаѣ еднажъ дадени права, особено въ Турция, дѣто най-много се почитаѣтъ распорежданията на Султанитѣ), та Н. Блаженство имаше врѣме и длъженъ бѣше да обърне внимание и върху голѣмитѣ недостатъци на опачното вжтрѣшно управление, които не веднажъ се посочваха отъ печата. А Екзарха, не само не направи това, ами съ една нечута нахалност върви по стария калнавъ вече ижтъ безъ да обърца внимание върху интереситѣ на македонскитѣ българи и потрѣбитѣ на по новото врѣме: той ни испраца владици, а дѣто нѣма такива — архимандрити и директори съ особени инструкции, които всички заедно правяѣтъ една *калугерска диктатура* . . .

Прочее, кое кара Екзархията да упражнява единъ *убийственъ режимъ* сирѣмо македонскитѣ българи?

Отговора на този въпросъ се заключава въ *недоверитето на Екзархията сирѣмо македонскитѣ българи*, велѣдствие на което:

Екзархията *повѣрлява* най-важнитѣ служби сѣ въ рѣцѣтѣ на сѣверни българи: владици архимандрити, директори, инспектори, първостепенни учители, дѣловодители, редактори и пр. и пр., а *гони* отъ екзархийска служба съвѣстнитѣ македонци сръциу които се упражняватъ всички простени и непростени сръдства за да налѣзатъ отъ своето отечество вѣнъ, дѣто въ повечето случаи за жалостъ забравяѣтъ нуждающето се отъ тѣхъ по тѣсно отечество.

Съ това „народната“ ни Екзархия *съзришено* *сгънателно* се стреми да убие всѣко по-самостоятелно движенне у насъ, да отнеме всѣка възможностъ да са занимава македонца съ по-възвишени обществени въпроси, та по този начинъ, мисли „народната“, да постави народния българомакедонски духъ въ пълна зависимостъ отъ нея, да го ограда като ниле въ кафезъ, за да се располага съ него както ще ѝ бжде

угодно въ единъ даденъ сѣдбонесенъ моментъ; да ни окове въ вѣриги за да ни разиграва, като мѣчка, и да ни води тамъ, отдѣто получава голѣмий бакшишъ . . . Но тукъ именно исижква голѣмата грѣшка на Екзархијата

Независимо отъ това, че въпроса за „сѣдбонесни моментъ“ не може да се прѣдвиди, при какви условия ще постѣпни, и че цѣлия този моментъ изисква не „духъ на кафезъ“, не „окованъ въ вѣриги“, ами съвсемъ противното; независимо отъ това, че македонскитѣ българи съ нищо не са дали поводъ да изгубятъ довѣрието на Екзархијата, която, прѣди всичко дължна е да се отнася съ тѣхъ като съ хора, защото сѣществува на този свѣтъ честолюбие (български пнагъ?), което разни честолюбци“ могатъ да „експлоатиратъ“, — съ тази линия на поведение сирѣмо българомакедонскитѣ Екзархијата наведнажъ прави нѣколко капитални грѣшки: сирѣмо човѣцината, сирѣмо християнството, сирѣмо голѣма часть българи, сирѣмо българцината въобще — сирѣмо *българската идея*.

Като едно шле, което дълго врѣме прѣкарало въ кафеза ако случайно избѣга, не може да хвърчи и лесно става храна на исрѣба: сѣщо така и единъ народъ, що не се упражнява въ народнообществени въпроси, става плячка на по силни неприетель. Тукъ се крне таѣната на ови исторически законъ, споредъ който дивитѣ народи се прѣтанатъ въ културнитѣ меншества. А нашитѣ неприетели са много. Силата на монархическия екзархийски режимъ не е што въ полицията, нито въ войската, слѣд. тази сила може да се заключава само въ *паритѣ*, или въкъ въ *авторитета*, като духовно учрѣждение.

1) Ще може ли, прочее, Екзархијата да занесе „кафеза съ българомакедонския духъ“ до и прѣдъ „сѣдбонесни моментъ“ отъ многобройнитѣ неприетели съ помощта на паритѣ?

— Здравия разумъ и фактитѣ доказватъ че не може. Народъ, що е отвикналъ да се занимава съ обществени въпроси, въ сѣщностъ, не е народъ, а единъ сборъ отъ отдѣлни индивидууми, които се гри-

жати само за личния материален поминък, защото както и на друго място казахме, щом на човъка се отнеме полето за по-възвишена обществена дѣятелност, той се обръща въ едно човѣкоподобно животно, което съ помощта на материалта *всѣки* може да го *прималва* *към себе си*. Ето по този материалистически пѣтъ го тика Екзархията и нашия народъ върви, та Сърбитѣ, чиито учители прѣзъ 40—та година се обърнаха въ български дѣятели, Сърбитѣ, които прѣзъ 70-та година прѣтърпѣха фiasco, — ежщитѣ Сърби днесъ въ епохата на владиштѣ, архимандрититѣ, директоритѣ и пр. правятъ усѣхъ въ Македония, а Екзарха охка ли охка и сѣдвалъ та се чуди, какво да прави съ онѣзи що му *завиватъ*: „или учителъ, или ше се откажемъ отъ Екзархията“, съ други думи казано: „дай ми пари да се чинамъ бугаринъ“ . . . II Екзархията дава пари и купува — вѣтъръ, защото: *народностъ съ пари не се купува* — тя е такъво деликатно нѣщо, което, щомъ усѣти че го назапуватъ, изфирява. Народността, като идея, може да съществува само въ хора, които се въодушевяватъ отъ по-високи идеи въобще. Какво искате прочее, отъ куклитѣ, които екзархийския режимъ създава? Съ тѣхъ ще си играе всѣки, що знае простия имъ механизъмъ — търбуха! . . .

II така, началото, спорѣдъ което въ Турция можешъ направи всичко „стига да ти играятъ пѣрститѣ“, излиза съвсемъ несъстоятелно при монархическия екзархийски режимъ, който *прѣвръща* македонцитѣ въ прѣвсходна *рана* за Сърбитѣ и другитѣ пропаганди. Да бѣхъ сръбски кралъ, бихъ окачилъ медаль на българския Екзархъ! . . .

2) Остава да разгледаме второто сръдство върху което може да се ослани монархическия режимъ на Екзархията:

Може ли Екзархията да въздигне себе си до степенъта на единъ *авторитетъ*, прѣдъ който да благоговѣе македонския българинъ, подобно на сръдне-вѣковното царство, прѣдъ което се кланеше всичко на Западъ?

— Истина е, че въ културно отношение българския народъ не стои много по-горѣ отъ сръдневѣков-

нитъ западни народи, но условие, което е необходимо за единъ духовенъ авторитетъ. — мистицизма, за голъма жалостъ на Св. ни Екзархия лисува. Даже повече. У нашия народъ отежествува и обикновената пажоаностъ: нашитъ селяни и граждани ходятъ въ черква, клаятъ се и се кръстатъ по прѣданне — вѣрата у тѣхъ *мертва естъ*. Колкото пѣкъ се отнася до духовенството, благодарение на Фенеръ, то е изгубило всѣко уважение у българина: сънувашъ ли погъ — дявола е, — тѣжува ти той; срецне ли те погъ, кога захващашъ нова работа — вѣрии се, — съвѣтва те българина; най-сквернитъ роли въ народнитъ приказки ги играятъ духовни лица. Ами българския народъ защо не чувствува схизмата — този голъмъ фактъ не показва ли, че българския народъ е безразличенъ къмъ религиознитъ въпроси?

При тѣзи условия възможно ли е единъ духовенъ авторитетъ?

А пѣкъ за „културното прѣдимство“ на сѣвернитъ българи, съ което искатъ да се похвалитъ даже ужъ образовани хора — докгори; за „раснекта“ на Македонцитъ сирѣмъ това прѣдимство, — смѣшно е и да се говори, защото прости българомакедонецъ тѣкмо противното си мисли, като нарича сѣвернитъ си братя безразборно — *шопи*!

Прочее, Монархическото управление на Екзархията, съ всичкитъ му *български атрибути*, отъ която страна и да го погледнешъ, не издържа критика.

Ако не е така — нека ни се докаже. Горнитъ размисления иматъ цѣль да посочатъ значението и влиянието на Екзархийския режимъ върху българомакедонцитъ въобще и да покажатъ резултатитъ отъ този начинъ на дѣйствие, които са противни и на човѣцината, и на Християнството, и на *самата цѣль*, що гони Екзархията.

Колкото се отнася до мѣстната интелигенция — та не е вече, съ малки исклучения, онази простадушна интелигенция, която се кръстѣше въ невогъшивимостъта на Екзархията. При всичкитъ мѣрки сѣбдуно-достойнитъ синове като Катанчева, Методий Ку-

сева и много други, въ Македония се пакъ се намиратъ хора, които не ще оставатъ Екзархията, да си играе съ цѣль единъ народъ по своя кеиѣвъ. Срѣднитѣ вѣкове, когато духовната властъ се считаше неприкосновена и имаше претенция да се бори срѣду природнитѣ стихии и опашатитѣ звѣзди, които си се движатъ по всичкитѣ закони на природата, — отдавна са минали за младата българомакедонска интигенция, като и за българската въобще. Страхътъ отъ пѣкъла не съществува вече за нея, защото тя дълбоко е убѣдена, че именно Екзархията съ свои срѣдневѣковенъ режимъ е за въ този пѣкълъ. . . . .

Въобще, отъ досегашната дѣятелность, а особено отъ дѣятелностьта прѣвъ послѣднитѣ 5—6 години (владински периодъ), ние вадимъ заключението, че Екзарха е *едностранчивъ патриотъ*. Той жертвува интереситѣ на една половина за интереситѣ на друга българска половина, а това е неестествено, слѣдствие на което страдатъ и двѣтъ половини: едната материално другата морално — резултата е *обща загуба*.

Като имаме прѣдъ видъ неоспоримитѣ дипломатически способности на Н. Блаженство, прѣдполагайки, че, относително вътрѣшното управление, той, като човѣкъ, е заблуденъ, особено въ най-новото врѣме, отъ хора, които имаха и иматъ интересъ да го заблуждаватъ, у насъ още свѣтулка надѣжда, че Екзарха не ще остане само съ желанието, което само по себе не струва пари, зми и ще *може* да стане истински патриотъ, ще се съобрази съ духа на врѣмето и интереситѣ на овази страна, за която сѣди въ Цариградъ. Въ всѣки случай *близкото бъдѣще* ще покаже, какдѣ е историческото мѣсто на Н. Блаженство: дали въ лика на Климента Охридски, Патриарха Евтимия Търновски и др. или пѣкъ въ лика на Кромвела, Кардинала Ришелле, Стамболова и др. велики народни присивачи и тирани.

Нека самъ да си избира.

А подобна дилема стои и прѣдъ българомакедонската интигенция, която, както посочихме, не помалку е крива за грѣшителна пѣтъ на Екзарха и въху

която най голѣмата отговорност лежи; тази отговорност още по-тежко ще легне върху нашата съвѣсть, ако Екзарха не разбере отъ дума, а ние продължаваме да чакаме отъ Китай нѣкой да дойде, та да ни оправя работитѣ Прѣдъ насъ стои дилемата: —

„Да станемъ хора, или да тръгнемъ съ по-смѣли крачки по пътя на евѣйския материализъмъ“.

Едно отъ двѣтѣ.

Обсждайки монархическия екзархийски режимъ, ние го намѣрихме несъстоятеленъ даже отъ гледна точка на самата Екзархия. Прочее, ако въ Екзархията е останало баремъ каква здравъ разумъ, тя трѣбва часъ по-скоро да се прости съ този тирански разрушителенъ режимъ и да прѣдприеме едно по-човѣшкo и цѣлесъобразно управление. А какво именно трѣбва да бѣде това управление, ние нѣма нужда да посочваме, защото още прѣзъ 1871 година много хубаво го е опрѣдѣлялъ изрвния *Народенъ съборъ* „отъ прѣдставители изъ цѣла България и Македония“ въ *Органическии Уставъ на Българската Екзархия*, основанъ на „демократически начала“ (С. С. Бобдевъ. Б. С.,“ кн. II. 94. г.), съобразно демократическия духъ на българския народъ.

Отъ казаното излиза че монархическия екзархийски режимъ, освѣнъ че е несъстоятеленъ, глупавъ, безчовѣченъ, нехристиянски и прѣдателски, ами той е *беззаконенъ*: българския народъ чрезъ своитѣ прѣдставители е наредилъ управлението *демократическо*, а Екзарха управлява *монархически*; въ Екзархийски Уставъ прѣдвиденъ е *Мирски съветъ*, а Н. Блаженство нито оска да чуе за тази *голѣма община*, съ която българското прѣдставителство го е *задължило* да управлява черковнитѣ и, главно, училищнитѣ работи. Злото, но проистича отъ *понижеността* на тази голѣма община, нарѣчена *Мирски Съветъ*, при Екзархията, съ думи се не исказва: ако безконечнитѣ владения въ Скопие, прѣдательството въ Битоля, беззаконията въ Солунъ, дивотитѣ на Григорий въ Охридъ, скандалитѣ на Софроний — Х. Ивановъ въ Одринъ и пр. и пр. са резултатъ, както на друго мѣсто казахме, отъ незначит-

нашето на респективните общини, — то изворът на *осцилациите* тѣзи злини се заключава въ отсъствието на Мирския Съвѣтъ, вслѣдствие което Екзарха си управлива както му диктува неговия умъ, т. е. монархически, та е създаде въ Македонскитѣ черковно — училищни работи този хаосъ, изъ който и самъ той, Екзарха, не ще може да изплати, ако не побърза да вземе потребитѣ мѣрки.

Споредъ насъ, само Мирския Съвѣтъ би можалъ да искара черковно-училищнитѣ си работи изъ това хаотическо положение. Върховния Мирски Съвѣтъ би турилъ край на прѣдателския монархически режимъ и начало на демократическото управление съгласно Екзархийския Уставъ, който трѣбва вече да въскресне изъ мъртвихъ, слѣдъ 23-годишното му прѣбиванне подъ мандера: Мирский Съвѣтъ, бидейки по своята смисленостъ противенъ на монархиата, убивайки настоящия режимъ, най-благоговѣрно би надѣлствувалъ върху общинитѣ. Сформирването на Мирския Съвѣтъ би прѣдизвикало едно плодотворно движение, резултатъ на което било би близкото взаимно запознавание на общинитѣ, което пъкъ вѣче подиръ себе си видела за благородна конкуренция: вмѣсто, както е сега, общинитѣ да надирѣварятъ, коя по-голяма помощъ да удари отъ Екзархиата, — тѣ взаимно най-добрѣ биха се укорили за унизителнитѣ тѣзи помощи; *) вмѣсто сегашния застои, расканианостъ, апатия къмъ обществени

*) А въ такъвъ случай Прилепската община не би предизвала своето достоинство за единъ директоръ, както направилъ тази година; въ Велесъ нѣкои господиновица да сполучатъ въ общинскитѣ избори не би смѣли да се прѣборжватъ съ това, че нѣма били да надѣлствуватъ по-голяма помощъ отъ Екзархиата, както правѣха прѣди нѣкоя година, защото това би се счело вече унижение за града; шипани не би държали затворени класовѣтъ, за дѣто Екзархиата не имъ испроводила общинския директоръ, а биха се потрудили да изнамератъ источници сами да надържатъ и директора си. Такива источници има ги Шипъ, и Велесъ, и Прилепъ, иа и Охридъ, Битоля, Скопие и пр., но оставатъ не разработени, защото има кой да дава! До кога ще бъдемъ *хранници*? Нѣма ли единъ денъ, кога да стѣпнемъ на собственитѣ си права? Или още ще имамъ!

въпроси, би се появилъ единъ животъ, подобенъ на пролѣтното събуждане на природата; вмѣсто недвижнѣното, което отъ день на день расте, между Екзархията и Общинитѣ, би се родило довѣрие, което толкосъ е необходимо при сегашното критическо положение и пр.

Прочее, на напрѣдъ!

Нека девиза на всѣки честенъ македонецъ да бѣде, прѣди всичко, *Мирския Съвѣтъ*, съ сформириванieto на който рѣшава се въпроса за общинското самоуправление, както и въстановлението и допълнението на Екзархийскитѣ правилници, които опрѣдѣляватъ правата и длѣжноститѣ на всички и всѣкого: да се знае, кой е кумъ и кой — старейко; що е Мирски Съвѣтъ, Екзархия, Синодъ, Екзархъ, община, епархиаленъ съвѣтъ, владика, общински прѣдседателъ, панасионска комисија, и що е: директоръ, инспекторъ, учителъ, гавазъ, слуга; що е училищю и що черковно настоятелство и пр: и пр.

Само строгата законность вдмхва уважение, респектъ, а не фалшивитѣ салтавати съ скжии фантони, атове, скжнооблѣчени гавазии, шарлатанството, лѣжката беззаконнѣното, грубѣността, прѣдательството, подлѣността, развратъ и пр. и пр. пороци, които се считатъ за добродѣтели отъ Екзархията, особено отъ зч. Отдѣлъ.

Всички опѣзи, които искрено желаятъ да се запази българомакедонската честь: енергичнитѣ младежи, старитѣ труженници, честнитѣ граждани, — всички ние ги кажимъ, щото часъ по скоро да завимъ Екзарху посредствомъ общинитѣ за сформириванieto на Мирския Съвѣтъ и за въстановлението на Екзархийскии уставъ. Длѣжностъ е на общинитѣ тоечасъ да влѣзатъ въ взаимно споразумение по този отъ първостепенна важность въпросъ, ако не искатъ да бѣдгатъ отговорни прѣдъ потомството и историнта. А на интелигенщията прѣнорачваме внимание и трѣскава дѣятелность. . .

Всичко що е нечестно, що е работливо, подло, що се кланя за сладката службица, що повече го интересува поинта между Китай и Япония, некогда

нуждитѣ на татковината му. — всичката тази прѣдателска паялъчъ — вѣвъ!

Нека тази зганъ да крепи, ако може, срѣдне-вѣковния екзарховъ режимъ съ неговитѣ стълбове: Лазоровци, Максимовци, Сарафовци, Григориевци, Наслѣдниковци, Кжичевци, Х. Ивановци, Софрониевци и прочая мерзавци, които ще стоятъ въ Македонија, докато съвѣршено разбѣркатъ нашитѣ работи, на ще си я офеикатъ, защото нѣма естествени вѣрзки, що да ги задържатъ въ страната, вслѣдствие което тѣ сирѣспърсти гледатъ на всичкитѣ сапитания и ненормалности по черковно — учебното дѣло въ нашата татковина. Тѣ са дошли въ Македонија или приврѣменно, или пъкъ за скжнитѣ занлати, поради което даже не си правятъ трудъ да се завознаятъ по-отблизу съ мѣстнитѣ условија, та работитѣ като нѣкои докихоти. Ако кренени отъ началството и скжно плащани, тѣ туку намиратъ широко поле за българскии шнатъ. . . . .

Понеже се прострѣхме повече върху Екзархийския режимъ въобще, все се виждаме принудени да се ограничимъ туку само съ единъ общъ погледъ върху тазгодишнитѣ башибозуклуци на Уч. Отдѣлъ — главния прѣдмѣтъ на статията ни. Ако нѣкому не се хареса нашия „погледъ“, още отъ сега го кажимъ да зановѣда и го сирроверга. Това ще ни направи удоволствие, защото ще ни се даде поводъ да извадимъ на видѣло още не малко интересни факти. Имайки прѣдъ видъ тазгодишнитѣ башибозуклуци по учебното дѣло, общото впечатление крето прави Уч. Отдѣлъ при Екзархијата, е такъво, че *никога Отдѣла не се е наизгналъ до такваа степенъ да се постави надъ волѣта на общитѣ мѣстне, какъто тази година: прѣдателитѣ, развратницитѣ, шарлатанитѣ, подлениитѣ, отъ ковто и тѣхни приятели съ прѣзрѣние се отвѣршатъ, Отдѣла ги задържа и ги поновицъ въ службитѣ имъ, докато паргазинитѣ на законносѣта, правдата и свобедата или бидоха заставени да си подиватъ оставитѣ, или бидоха оневправдани чрѣзъ понижение и прѣмѣстванне, или пъкъ ги уволниха.*

Отъ Одринъ па Скопие нѣма градъ дѣто тази година Отдѣла не извърши по нѣколко дива беззакония.

Въ това отношение Солунъ държи първо мѣсто. Ако не е така, нека заповѣдва бай Сарафовъ, по чиято прѣпорѣжка и настояване са вършени безобразията, на нека „освѣти“ публицката . . . . Ние чакаме, ако ще би. . . . ланския дуелъ, прѣдлаганъ П. Арсову! . . . .

А какво да кажемъ за дивото незачитване интереситѣ на учебната литература у насъ отъ страна на Отдѣла, благодарение на животинския инстинктъ — да се съсипе единъ противникъ. Въпрѣки миналогодишното „Окръжно“, съ което извѣстиваше, че нѣма вече да прави подарѣци на общинитѣ, Отдѣла, за да повреди га Х. Николовата книжарница, истѣнка прѣсното още свое окръжно и направи ний голѣми подарѣци на общинитѣ отъ книжарницата на Самарджиева, съ което косвено ги застави да купватъ и останалитѣ нужнитѣ учебници отъ същата книжарница, а на учителскитѣ съвѣти отне правото да избиратъ учебници. Види се за по-голѣма сигурностъ, Отдѣла издаде и единъ „Списѣкъ“, въ който се прѣпорѣчватъ всички издания и книги на Самарджиевата книжарница, докато Х. Николовитѣ взематъ едно нещастно кѣиоменце.

Като че ли Х. Николовата книжарница е nihilistica!

Ние нѣкъ провикваме се на всеуслышание, че Уч. Отдѣлъ е една чета разбойническа!

А ето що казва Калчевъ:

„Азъ съмъ дошълъ до убѣденне, че всѣко нѣщо, за да наврѣдне, трѣбва веднажъ да дойде до крайно разлаганне, да прѣтърни единъ кризисъ. Земете за пр. България. Тамъ трѣбваше единъ Стамболовски режимъ, който опита всички крайности на тиранията, варварството, за да дойде едно по-легално правителство, каквото е сегашното. Сжщото е тукъ — дѣлото се намира въ единъ кризисъ, обаче не е безисходенъ този кризисъ. Жалното е само, че туканитѣ хора, мѣстнитѣ интеллигентни сили вмѣсто да обърнатъ вниманието на пресата върху много по-важни въпроси,

вместо да се постараат да търсат църв сръцу злото, тѣ се занимаватъ съ личности“ ...

Пазинини са коментари върху горната исповѣдь на Кжичева въ една солунска гостилница, дѣто този моралъ четеше сирѣмо единъ „сепаратистъ“, разговорѣйки се *нависоко* съ приятели си г. Петровъ.

Да ли мисли обаче този злобенъ шарлатанъ, че хората не знаятъ неговата роль: пзвѣстенъ като знакомъ съ Македонии и явенъ противникъ на Екзарха, — Кжичевъ стана дѣсна ржка на нуждающия се отъ подобни хора Лазаровъ и неговия режимъ, който докара „*Злото аз единъ кризисъ*“ споредъ собственитѣ думи на тази гижена сладкодумно-хитролукава тварь, която века да испира своигѣ грѣхове на смѣтка на Лазарова.

Кжисно е!

Солунг, 1 XI 94 г.

Вардарски.

НАР. И УНИВ. БИБЛИОТЕКА
„ВОЛМЕНТ ОХРИДСКИ“
СКОПЈЕ

Още стотици книги на дейци родени
в географска област Македонија
може да намерите на:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски“
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres